

Neurotopology, 14:1 (1995) 1-10
© 1995 The Author
1054-6724/95/0000-0001\$05.00/0

σελ. 4

σελ. 8

σελ. 14

σελ. 17

σελ. 20

- 3 Γνώμη**
Η αρπαγή των αρχαιοτήτων από τους Γερμανούς κατακτητές κατά τη διάρκεια της Κατοχής
Του Γιάννη Πολυχρονόπουλου Προέδρου του Συλλόγου
"Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά"
- 4 Αρχιτεκτονικά**
Η παρουσία του Ερνέστου Τσίλλερ στον Πειραιά
Του Γιώργου Γάρδα, Αρχιτέκτονα Μηχανικού - Πολιτικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.
- 8 Αρχαιογνωστικά**
Πόλημος και τεχνολογία στον 4ο αι. π.Χ.
Του Γιώργου Σταϊνχάουερ, Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων
- 14 Ερευνητικά**
Η τεχνολογία αιχμής των Μινωιτών και Μυκηναίων
στην Ελληνική Επικράτεια κατά τη 2η χιλιετία π.Χ.
Μέρος 8ο: Μινωική και Μυκηναϊκή επιρροή στο Λεβάντε / Εγγύς Ανατολή
Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού, Δρα Πολιτικού Μηχανικού, Fellow ASCE,
Γεν. Γραμματ. Εταιρείας Διερεύνησης Αρχαιο-Ελληνικής και Βυζαντινής Τεχνολογίας/ΕΔΑΒΥΤ.
- 17 Ματιές στην Πειραιϊκή Ιστορία**
Βιβλία και πληροφορίες για τη δράση της Αστυνομίας Πόλεων
στον Πειραιά στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της
Του Δημήτρη Κρασνικοθάκη, Αντιπροέδρου Φιλολογικής Στέγης Πειραιά,
Προέδρου Ινστιτούτου Πειραιϊκών Ερευνών
- 20 Ιστορικά**
Η δεύτερη τριήρης από τον Πειραιά. Ο άθλος του ηλίου της σωτηρίας
Του Στέφανου Μίλεση, Συγγραφέα - Ιστορικού Μελετητή,
Προέδρου Φιλολογικής Στέγης Πειραιά
- 23 Επικαιρικά**
Επιμέλεια: Κωστή Μανωλάκη
- 24 Εν τέλει... Σχολιογραφικά**

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου "ΦΙΛΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ"

Αθικιάδου 229, 185 36 Πειραιάς • Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017 • E-mail: mouseio.pelrala@gmail.com

• ΚΩΔ. ΕΝΤΥΠΟΥ 035702 • Τεύχος 67 • Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2019

ΕΚΔΟΤΗΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς,
Τηλ. 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ:

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
Πύλης 75-79, 185 33 Πειραιάς
Τηλ.: 210-4121935

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΑΡΔΑ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
ΓΕΡ.-ΝΙΚ. ΜΠΟΥΓΑΣ

Το περιοδικό κυκλοφορεί εκτός εμπορίου.
Διανέμεται δωρεάν.

Τα ευνοήματα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις
απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΑΤΕΛΙΕ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.

Κολλοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Τηλ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

E-mail: mourousias1@yahoo.gr

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ"

- Δημαρχείο Πειραιά: Πλ. Κοραή 1
- Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά: Χαρ. Τρικούπη 31
Βιβλιοπωλεία:
 - ΒΙΒΛΙΟΤΟΠΙΑ: Εθνικής Αντιστάσεως 23, Πειραιάς
 - BALABANIS: Καραοηή & Δημητρίου 43, Πειραιάς
 - ΚΑΛΟΥΔΗ: Φίλωνος 31, Πειραιάς
 - ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ Ν. & ΣΙΑ Ο.Ε.:
Καραϊσκού 157, Πειραιάς και Φίλωνος 35, Πειραιάς
 - ΤΣΙΟΥΣΤΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ & ΟΥΡΑΝΙΑ Ο.Ε.: Κολλοκοτρώνη 100, Πειραιάς
 - ΧΑΡΤΟΠΟΛΙΣ: Καραοηή και Δημητρίου 32, Πειραιάς

Εξώφυλλο: Σάντρο Μποτιτσέλι: "Η Συκοφαντία" του αρχαίου Έλληνα ζωγράφου Απελλή
(πορτρέτιστα του Μ. Αλεξάνδρου)

Η αρπαγή των αρχαιοτήτων από τους Γερμανούς κατακτητές κατά τη διάρκεια της κατοχής

του **ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ**

Προέδρου του Συλλόγου

“Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου,
και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά”

Γνα από τα πιο σημαντικά κεφάλαια στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής πέρα από τα ολοκαυτώματα, τις βαρβαρότητες, τις μεγάλες καταστροφές σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικές υποδομές, ήταν η αρπαγή, η λεηλασία, η καταστροφή, καθώς και η βίαιη απόσπαση αρχαιολογικών θησαυρών της χώρας από τους ναζί κατακτητές. Ίσως είναι η μεγαλύτερη αρχαιοκαπηλία στη νεότερη Ιστορία που έχει λάβει χώρα στην Ελλάδα. Ο πραγματικός αριθμός των αντικειμένων που εκλάπησαν από μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους ή αποσπάστηκαν από δεκάδες αυθαίρετες και λαθραίες ανασκαφές Γερμανών αρχαιολόγων παραμένει στην ουσία άγνωστος. Όμως σύμφωνα με μέτριους υπολογισμούς ο αριθμός αυτός ξεπερνάει τα 8.500 αρχαία αντικείμενα. Από αυτά έχουν επιστραφεί ελάχιστα. Τα περισσότερα βρίσκονται σε αρχαιολογικές συλλογές ιδιωτικές ή γλυπτοθήκες και μουσεία της Γερμανίας. Η πρώτη καταγραφή των κλεμμένων και καταστραφέντων αρχαιοτήτων έγινε το 1943 από την τότε διεύθυνση αρχαιοτήτων και ιστορικών μνημείων που εκδόθηκε σε τόμο αμέσως μετά τον πόλεμο και είχε τον τίτλο: “Ζημίες αρχαιοτήτων εκ του πολέμου και των στρατών κατοχής”

Την καταγραφή αυτή έκαναν οι αρχαιολόγοι: Χρήστος Καρούζος, Ιωάννης Μηλιάδης, Γρηγόρης Ανδρουτσόπουλος, Νικόλαος Ζαφειρόπουλος, και Μαρίνος Καλλιγάς. Ο Καρούζος και ο Καλλιγάς ήταν εκείνοι που προνόησαν και έσκαψαν βαθιά στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο για να κρύψουν μεγάλης αξίας αγάλματα και αρχαιότητες για να μην τα βρουν οι κατακτητές. Στον τόμο αυτό που εξέδωσαν περιγράφονται συγκεκριμένα οι χώροι και τα αντικείμενα που εκλάπησαν. Τέτοιοι αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία σημειώνονται: η Ακρόπολη, ο Κεραμεικός, ο Πειραιάς, το Σούνιο, η Βούλα, η Βάρη, το Κορωπί, η Κερατέα, οι Μυκήνες, η Ελευσίνα, η Αίγινα, η Βεργίνα, η Κέρκυρα, η Ερέτρια, η Κόρινθος, το Άργος, η Λακωνία, τα Κύθηρα, η Καλαμπάκα, τα Μετέωρα, η Ελασσόνα, το Πύθιον, η Θεσσαλονίκη, η Ποτίδαια, η Χαλκιδική, η Κνωσός, το Καστέλι Κισσάμου, η Γόρτυνα, η Φαιστός, το Βαθύ Σάμου, η Μυτιλήνη, η Μήλος, η Ολυμπία, η Κόρινθος, η Αγία Λαύρα, η Καλαμάτα, η Χαλκίδα, η Κωπαΐδα, η Τιθορέα, η Θήβα, ο Ορχομενός, οι Δελφοί Χασίων (Μονή Αναλήψεως), η Μονή Γκούρα.

Οι Γερμανοί επίσης προκάλεσαν καταστροφές σε 87 αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, οι Ιταλοί σε 39 και οι Βούλγαροι σε 3. Ακόμη αφαίρεσαν αρχαιολο-

γικές συλλογές από αγάλματα και άλλα γλυπτά νομίσματα, χρυσούς στεφάνους κ.ά. από 42 μουσεία, οι Ιταλοί από 32 και οι Βούλγαροι από 9. Πολλές βυζαντινές εκκλησίες υπέστησαν ζημιές. Καταστράφηκαν 15 μοναστήρια και 300 εκκλησίες που περιείχαν έργα ανυπολόγιστης αξίας. Σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν μαρτυρίες που οι κατακτητές γέμιζαν ολόκληρα κιβώτια με άγνωστο περιεχόμενο, τα οποία έστελναν στη Γερμανία.

Στο Υπουργείο Πολιτισμού υπάρχει η διεύθυνση τεκμηρίωσης πολιτιστικών αγαθών, που μελετά, έρευνα και θεμελιώνει με τεκμήρια τις συγκεκριμένες αρχαιότητες που εξήχθησαν παρανόμως και που πρέπει η χώρα να διεκδικήσει την επιστροφή τους. Βέβαια από τον εντοπισμό ενός αντικειμένου, τη διαδικασία ταυτοποίησής του μέχρι τον εντοπισμό του στον χώρο που βρίσκεται σήμερα μεσολαβεί ένας μακρύς δρόμος. Σε αυτόν τον δρόμο υπάρχουν αντικειμενικές δυσκολίες. Πρέπει όμως να γίνουν προσπάθειες και να αναληφθούν σχετικές πρωτοβουλίες. Οπωσδήποτε όμως είναι ένα κεφάλαιο που όχι μόνο δεν έχει κλείσει αλλά επιβάλλεται να παραμείνει ανοιχτό προς διεκδίκηση με όλα τα δυνατά μέσα. Οι αρχαιολογικοί θησαυροί ενός λαού είναι από τα θέματα εκείνα που δεν μπορούν να αποτιμηθούν σε χρηματική αξία, είναι από κείνα τα αγαθά που μόνη λύση είναι όχι η ανταλλαγή τους με κάτι άλλο, αλλά μόνο η επιστροφή τους. Υπάρχουν αντικειμενικές δυσκολίες, όμως πρέπει να γίνουν προσπάθειες και να αναληφθούν σχετικές πρωτοβουλίες. Το κεφάλαιο των κλεμμένων αρχαιοτήτων αν και εντάσσεται στο γενικότερο ζήτημα των γερμανικών αποζημιώσεων και επανορθώσεων, εντούτοις από τη φύση του είναι και μία ξεχωριστή περίπτωση. Η έκβαση του γενικότερου ζητήματος δεν επηρεάζει σε καμιά περίπτωση τη διεκδίκηση για επιστροφή των αρχαιολογικών θησαυρών που παρανόμως φυγαδεύτηκαν από τη χώρα. Αυτός είναι ένας συνεχής αγώνας. Κι όπως έχει δείξει η μέχρι τώρα εμπειρία είναι δυνατή η επιστροφή τους όταν μεθοδικά και τεκμηριωμένα αποδειχθεί ότι οι συγκεκριμένες αρχαιότητες εξήχθησαν παράνομα από τη χώρα στη διάρκεια της κατοχής.

Η «ΠΑΡΟΥΣΙΑ» ΤΟΥ ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΤΣΙΛΛΕΡ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΑΡΔΑ
Αρχιτέκτονα Μηχανικού Ε.Μ.Π.
Ποιητικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.

ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΙΛΛΕΡ (Πειραιϊκό Ορόσημο, άρθρο Γ. Γάρδα τεύχος 33 / 2010)

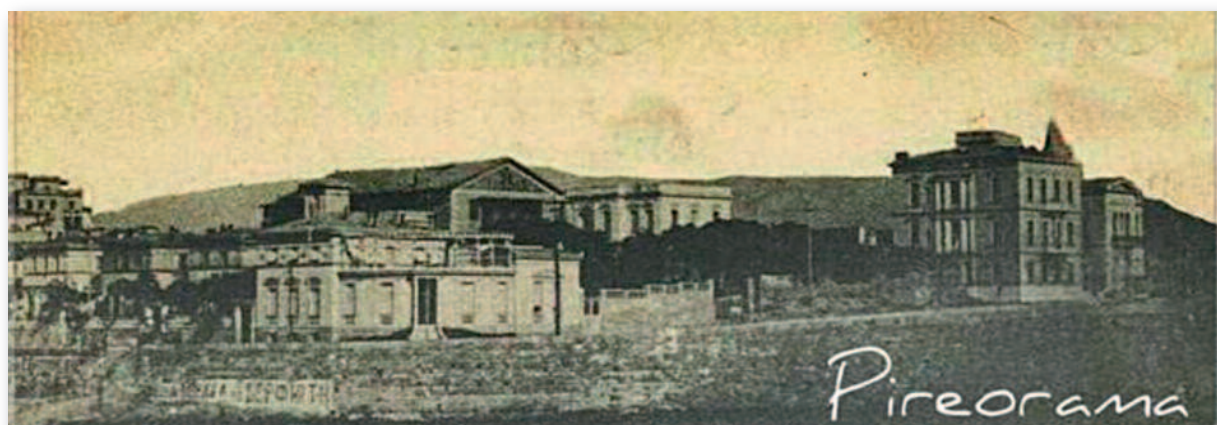
Ο σπουδαίος Αρχιτέκτων Ερνέστος Τσίλλερ (1837 – 1923), παρ' ότι γεννήθηκε Σάξων, δίκαια χαρακτηρίστηκε ως «Έλλην». Το 1861, φτάνει στην Αθήνα, ένα χρόνο πριν την εξορία του Όθωνα, στα 24 του. Μετά από πρόσκληση του Θεόφιλου Χάνσεν, καλείται να επιβλέψει τις οικοδομικές εργασίες της Σιναίας Ακαδημίας (εικ.1), τη μελέτη της οποίας είχε εκπονήσει ο Χάνσεν. Απέκτησε και τυπικά την ελληνική υπηκοότητα και έμεινε στη χώρα μας μέχρι το θάνατό του. Λίγο πριν την άφιξή του στην Ελλάδα παντρεύτηκε την Ελληνίδα Σοφία Δούδου στη Βιέννη, μόνιμη κάτοικο Αυστρίας με καταγωγή από την Κοζάνη, με την οποία απέκτησε 5 παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα. Ο γάμος αυτός αποτελεί μια σημαντική αιτία της λατρείας του Τσίλλερ προς την Ελλάδα. Η Ελληνικής καταγωγής σύζυγός του, του έχει ήδη δώσει τα πρώτα στοιχεία για τον ελληνικό πολιτισμό, που θα τον προετοιμάσουν για την μελλοντική αγάπη προς την χώρα μας. Αν και ο γάμος αυτός αποτελεί μια σημαντική αιτία της λατρείας του Τσίλλερ προς την Ελλάδα (Στ. Μίλεσης).

Εκτός από το πτυχίο του Αρχιτέκτονα, σπούδασε και Ζωγραφική στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Δρέσδης, ακολουθώντας την κρατούσα πεποίθηση που ήθελε τις δυο τέχνες να είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Ο Τσίλλερ αναδεικνύεται σε έναν λάτρη και ερευνητή της Αρχαίας Ελλάδας, με υπερπολύτιμη συνεισφορά τόσο στην αποτύπωση όσο και στη μελέτη των Αρχαιολογικών Θησαυρών της. Μνημειώδης είναι η συμβολή του στην επιστημονική μελέτη του Παρθενώνα Ένας πραγματικός δεξιότηχης, συνθέτει με το σκέλος της αναγεννησιακής μορφολογίας, αλλά με την εισαγωγή ελληνικών στοιχείων, ώστε άνετα να χαρακτηρίζεται ως «Ωριμος Ελληνικός Νεοκλασικισμός».

Ο Τσίλλερ, με το τεράστιο σε πλήθος έργο του σε όλη την Ελλάδα, για το οποίο αναφερθήκαμε εκτενώς στο τεύχος του περιοδικού μας «Πειραιϊκό Ορόσημο Οκτ.-Νοεμ.-Δεκ. 2010, τεύχος 33», άφησε σπουδαίο έργο στον Πειραιά, στον οποίο διέμενε τα καλοκαίρια και όπου γεννήθηκαν τα τελευταία 3 από τα 5 παιδιά του. Στην συνέχεια, αναφερόμαστε, υπό τύπο Gallery, στα έργα του Τσίλλερ στον Πειραιά. Για πολλά από αυτά έχουμε κάνει αναλυτικά άρθρα σε προηγούμενα τεύχη του Περιοδικού μας, στα οποία μπορεί κάποιος να ανατρέξει στο site (www.friends-museum-Piraeus.gr), όπου έχουν αναρτηθεί όλα τα τεύχη του περιοδικού μας "ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ".

1. Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ (ΤΩΝ ΕΠΑΥΛΕΩΝ) ΤΟΥ ΤΣΙΛΛΕΡ

(Πειραιϊκό Ορόσημο, άρθρο Γ. Γάρδα, τεύχος 51/2015)

Το 1875 ο Ερνέστος Τσίλλερ, αγόρασε για εμπορική εκμετάλλευση σημαντική έκταση στην περιοχή της Καστέλλας. Κατασκεύασε 7 εξοχικές κατοικίες. Στην τελευταία και πιο όμορφη, (εξοχική οικία Ποταμιάνου), φιλοξενείτο τα καλοκαίρια ο Βασιλιάς Γεώργιος Α' με την σύζυγό του Ολγα. Ο Τσίλλερ, μετέτρεψε το βιομηχανικό κτίριο της υαλουργίας Ωριγένη, πίσω από την σημερινή Αγία Αικατερίνη, σε εξοχική του κατοικία, όπου γεννήθηκαν τα 3 μικρότερα παιδιά του.

Γωνιακή Έπαυλη (Ποταμιάνου)

Γαλουργείο Οριγώνη, εξοχική κατοικία Τσίλλερ

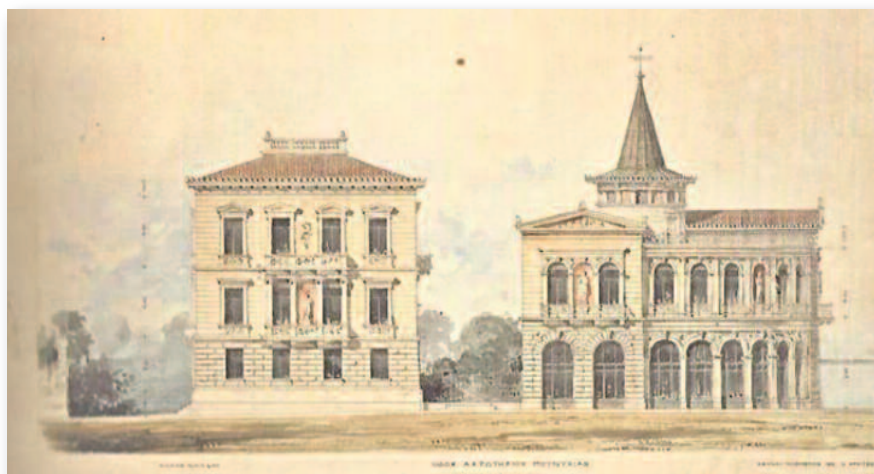
Θέση επαύλεων

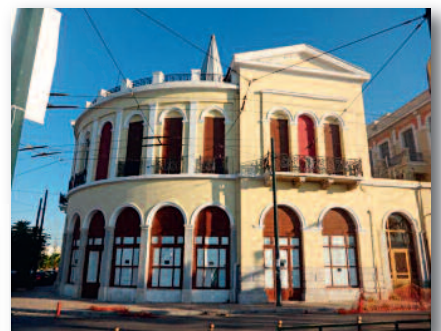
Συνοικία Τσίλλερ (Από Πασαλιμάνι)

2. ΟΙΚΙΑ Π. ΠΑΤΣΙΑΔΟΥ (Πειραικό Ορόσημο, άρθρο Γ. Γάρδα, τεύχος 51/2015)

Στο νοτιανατολικό τμήμα της συνοικίας Τσίλλερ, στην συμβολή της οδού Πλατείας Αλεξάνδρας με την οδό Ακτή Κουντουριώτου, σχεδίασε το 1894 για τον αλευροβιομήχανο Πατσιαάδη δύο κτίρια. Το αριστερό ήταν η κύρια κατοικία του ιδιοκτήτη, ενώ το δεύτερο, το μόνο που διασώζεται και σήμερα, φτιάχτηκε για εκμετάλλευση με ισόγειο κατάστημα (το πάλε ποτέ καφενείο Καραντάση).

ΤΣΙΛΛΕΡ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας

3. ΟΙΚΙΑ ΣΠΥΡΟΥ ΜΕΤΑΞΑ (Πειραιϊκό Ορόσημο, άρθρο Γ. Γάρδα, τεύχος 54/ 2016)

Το επιβλητικό κτήριο του Πειραιά, στη συμβολή των οδών Γρ. Λαμπράκη και Βασ. Γεωργίου Β' (αρ. 2) και Λουκά Ράλλη ήταν η οικία του Σπ. Μεταξά, ιδρυτή της παγκοσμίως γνωστής ποτοποιίας «ΜΕΤΑΞΑ».

Κατασκευάστηκε το 1897.

4. ΟΙΚΙΑ ΒΑΡΒΑΡΕΣΣΟΥ

(Έκθεση έργων Τσίλλερ στην Εθνική Πινακοθήκη (2010): Επιμέλεια Μαριλένα Κασιμάτη)

Κατασκευάστηκε το 1897, στην οδό Μπουμπουλίνας.

5. ΘΕΑΤΡΟ ΤΣΟΧΑ (κινηματογράφος ΑΕΛΛΩ)

(Στέφανος Μίλεσης: Το θέατρο Τσόχα στην Καστέλλα, Pireorama)

Το θέατρο Τσόχα, το "Κόσμημα των βουνών" όπως το έλεγαν, στον λόφο της Καστέλλας κτίστηκε σε σχέδια του Τσίλλερ και φαίνεται πως ολοκληρώθηκε το 1884 από τον επιχειρηματία Αναστάσιο Τσόχα. Στο Μεσοπόλεμο το θέατρο μετατράπηκε σε πίστα πατινάζ και καλοκαιρινό κινηματογράφο. Μετά το 1945, στέγασε τον θερινό κινηματογράφο «ΑΕΛΛΩ», μέχρι την δεκαετία του 1970. Στην θέση του, σήμερα, υπάρχει το σχολικό συγκρότημα του Β' Γυμνασίου.

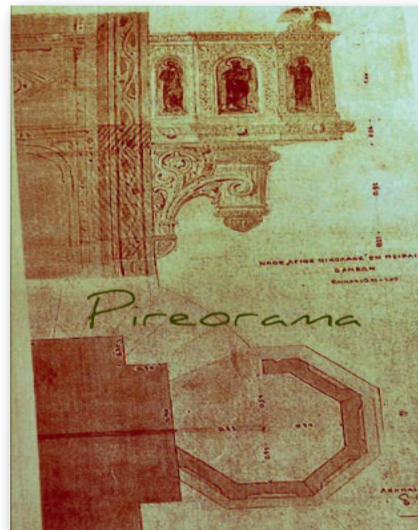

6. Ο ΑΜΒΩΝΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

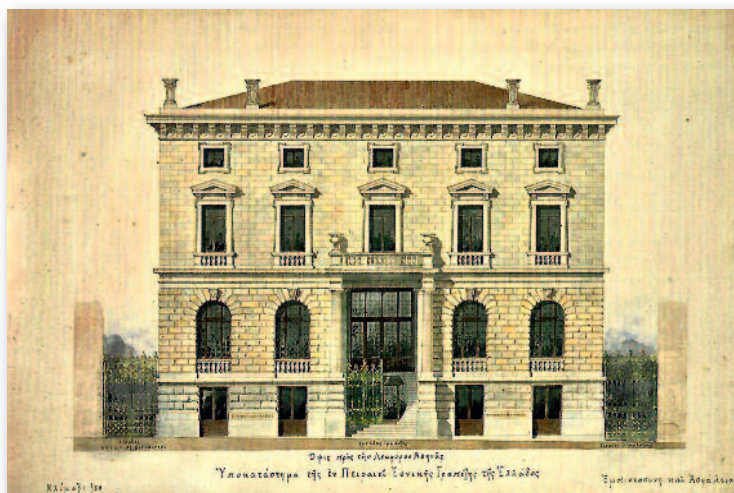
(Στέφανος Μίλεσης:

Ερνέστος Τσίλλερ και Πειραιάς Pireorama)

Στον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου, έργο του Πειραιώτη Δομομηχανικού Ιωάννη Λαζαρίμου (Δημοτικό Θέατρο Πειραιά) ο μαρμαρίνος άμβωνας, έχει κατασκευαστεί από τον γλύπτη Νικόλαο Γεωργαντή, με βάση σχέδιο του Τσίλλερ. Δεν στηρίζεται με κίονα από την βάση του ως το έδαφος, αλλά "κρέμεται" και όπως εξέχει δίνει την εντύπωση ενός εξώστη Στέφανος Μίλεσης)

Ο άμβωνας του Αγίου Νικολάου Πειραιώς, έργο Τσίλλερ

7. ΣΧΕΔΙΟ ΤΣΙΛΛΕΡ ΓΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ 1911

(ΔΕΝ ΥΛΟΠΟΙΗΘΗΚΕ)

(Έκθεση έργων Τσίλλερ στην Εθνική Πινακοθήκη (2010):

Επιμέλεια Μαριλένα Κασιμάτη)

Πάνω το σχέδιο του Τσίλλερ για την Εθνική Τράπεζα στον Πειραιά.

8. ΟΙΚΙΑ ΚΑΖΑΝΟΒΑ

(Β. Κουτουζή: Η οικογένεια Καζανόβα και Στ. Μίλεση:

Ερνέστος Τσίλλερ και Πειραιάς Pireorama)

Στον Πειραιά όμως το καλύτερο έργο του Τσίλλερ δεν ήταν εντός της συνοικίας που έλαβε το όνομά του, αλλά στην Τερψιθέα! Πρόκειται για το αρχοντικό του Γεωργίου (Ζωρζή) Καζανόβα, στη γωνία της οδού Σωκράτους, που δυστυχώς καταστράφηκε ολοσχερώς, όταν επιχειρήθηκε η μετασκευή του, προκειμένου να ενωθεί με το διπλανό κτήριο της Σχολής Παπαιωάννου. Ο Ζωρζής εκλέχτηκε τρεις φορές βουλευτής Αττικοβοιωτίας και επί 20 χρόνια διετέλεσε δημοτικός σύμβουλος Πειραιά.

Άλλη Βιβλιογραφία και Πηγές:

* Όπου δεν αναφέρονται, οι φωτογραφίες του άρθρου αυτού συγκεντρώθηκαν από:

- ZILLER, 2010, εκδ. Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
Άρθρα : Μαρίνας Λαμπράκη – Πλάκα - Μαριλένας Τ. Κασιμάτη - Μάρως Καρδαμίτση – Αδάμη Δημήτρη Φιλιππίδη - Μανώλη Κορρέ - Ξ. Σκάρπια – Χόπιελ
- Αντ. Αντωνιάδης, Σύγχρονη Ελληνική Αρχιτεκτονική, 1979, εκδ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ
- Διαδίκτυο

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟΝ 4ο ΑΙ. Π.Χ.

Ενωίες κοινές για μας, όπως αυτές της προόδου ή της εξέλιξης ήταν άγνωστες στους αρχαίους· όπως ακατανόητη θα ήταν γι αυτούς η σημερινή θεοποίηση της τεχνολογίας. Ανακάλυψαν και καλλιέργησαν όσο κανένας άλλος τις επιστήμες (θετικές και θεωρητικές) και τις τέχνες: αναζήτησαν την αλήθεια και επεδίωξαν την ακρίβεια στη διατύπωση και την τελειότητα στη μορφή (την ομορφιά) στα έργα του νου και των χεριών (εικ.1). Τους θαυμάζουμε γι' αυτό, ωστόσο δεν μπορούμε να κρύψουμε την απορία μας μπροστά στην αδυναμία ή την αδιαφορία γι αυτό που ονομάζουμε εφαρμοσμένη επιστήμη, για ό,τι δηλαδή αφορά στην τελειοποίηση των εργαλείων, στην κατασκευή μηχανών και στην αξιοποίηση μορφών ενέργειας όπως του νερού και του ανέμου, και όλων εκείνων των δυνατοτήτων που προσέφεραν τα τεράστια σύγχρονα θεωρητικά επιστημονικά επιτεύγματα. Εκείνο που τον ενδιαφέρει είναι η ανακάλυψη των νόμων της φύσης, και η τέχνη της εναρμόνισης της ζωής μας σ' αυτή, όχι η εκμετάλλευση και η υποκατάσταση της: η μηχανική όχι η τεχνολογία.

Το θέμα που όπως είναι φυσικό έχει ιδιαίτερα προβληματίσει έναν κόσμο που από τον 18ο αιώνα ζει κάτω από μια συνεχώς αυξανόμενη αγωνία για την ανακάλυψη των μυστικών της φύσης και του ανθρώπου και των μηχανισμών ελέγχου και "αξιοποίησής" τους. Δεν θα μπορούμε στη μακρά συζήτηση για τα αίτια. Είναι προφανής ο ρόλος που έπαιξε η δουλειά στην καλλιέργεια της αδιαφορίας για την οικονομική σημασία της τεχνολογίας, και στην κοινωνική υποβάθμιση της χειρωνακτικής εργασίας γενικώς, ειδικά βέβαια της μισθωτής εργασίας (την εργασία ονομάζουμε ακόμα σήμερα δουλειά), και στην αποξένωση σε τελευταία ανάλυση της αρχαίας επιστήμης από την υλική πραγματικότητα (το πείραμα). Δεν

πρέπει όμως να περιφρονούμε μια άλλη βαθύτερη αιτία που ήταν η μακράωνη, θεμελιωμένη στο σεβασμό για την θεϊκή φύση, ένοχη συνείδηση (την ανάμνηση της διατηρεί ο μύθος των πρωτοπλάστων και του Προμηθέα), που από το ξύπνημα της ανθρώπινης συνείδησης και την ανακάλυψη της φωτιάς συνόδευσε όλες τις μεγάλες τεχνολογικές κατακτήσεις που σηματοδότησαν την απελευθέρωση της ανθρωπότητας από την Ανάγκη (ανάγκη διατροφής, ανάγκη ασφάλειας). Πρόκειται για μια αντίληψη που ακόμα μέσα στον 5ο αι. αντιμετωπίζει ως ύβριν τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα, όπως η γεφύρωση του Ελλησπόντου και η διάνοιξη της διώρυγος της Σιθωνίας από τον Ξέρξη και πανηγυρικά διατυπώνεται στο πολυσήμαντο χορικό της Αντιγόνης: "πολλά τα δεινά κουδέν ανθρώπου δεινότερον πέλλει".

Θα προσπαθήσουμε να παρακολουθήσουμε τα βήματα της αρχαίας ελληνικής τεχνολογίας (για την τεχνολογία του μινωικού-μυκηναϊκού ανακτορικού πολιτισμού βλ. τα άρθρα σ' αυτό το περιοδικό του Κωνσταντίνου Γιαννακού) από τον 6ο έως τον 4ο αι. π.Χ. Ο 6ος αιώνας συνδέεται με δύο κοσμοϊστορικά γεγονότα: από τη μία με την γέννηση της φιλοσοφικής σκέψης στην Ιωνία, με την αναζήτηση -όχι πλέον στους θεούς, αλλά στις μορφές της ύλης (το νερό, τον αέρα, τα στοιχεία της φύσης) της αρχής των πραγμάτων, από την άλλη με την ανάπτυξη των ανεξάρτητων και αντιμαχόμενων πόλεων-κρατών, και των μεγάλων εμπορικών κέντρων στην Ιωνία, την Ελλάδα, και στις αποικίες της Μεγάλης Ελλάδας και της Σικελίας. Την καλύτερη αρχαιολογική τεκμηρίωση της τεχνολογικής ανάπτυξης τον 6ο αι. π.Χ. δίνει η οργάνωση από τους τυράννους του 6ου αι. της ύδρευσης των νέων πόλεων και η ναοδομία. Είναι γνωστό το δίκτυο του Πεισιστράτειου υδραγωγείου των Αθηνών και η

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

Αρχαιολόγου

τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

κρήνη του Θεαγένη στα Μέγαρα. Ένα μοναδικό δείγμα της σύγχρονης τεχνολογίας, που περιγράφει με θαυμασμό ο Ηρόδοτος, αποτελεί το υδραγωγείο του Ευπαλίνου της Σάμου. Αξιοθαύμαστη είναι η ακρίβεια του υπολογισμού της διάνοιξης σε ευθεία γραμμή με ελάχιστη απόκλιση (δύο μέτρα στο χιλιόμετρο) της σήραγγας μέσα από το βουνό (εικ. 2, 3, 4). Το ίδιο εντυπωσιακή είναι η σύγχρονη ανάπτυξη της ναοδομίας -που δείχνουν οι γιγαντιαίοι ναοί στην Ιωνία, τη Σάμο και τη Σικελία, το υλικό αντίστοιχο των πνευματικών οικοδομημάτων των σύγχρονων φυσικών φιλοσόφων- με όλες τις επί μέρους τεχνικές που αυτή προϋποθέτει, όπως της εξόρυξης, της μεταφοράς και ανύψωσης οικοδομικών υλικών, του ελέγχου των υλικών, της μέτρησης, του σχεδιασμού και της εκτέλεσης κλπ) και από την άλλη πλευρά στη διεξαγωγή του πολέμου. Δεν είναι τυχαίο ότι με τη ναοδομία και τον πόλεμο συνδέονται όπως θα δούμε και οι πρώτες μηχανές.

Το κέντρο βάρους θα δοθεί στην ανάπτυξη τον 4ο αι της τεχνολογίας και ειδικά στο ρόλο σ' αυτή της τέχνης του πολέμου.

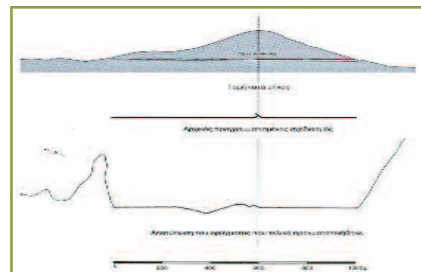
Ο 4ος αι - όπως τον 6ο αι. - είναι και αυτή μια περίοδος κοσμοϊστορικών ανατροπών στην αντίληψη του κόσμου και στην πολιτική σκηνή, οι οποίες και θα αποτελέσουν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Αυτό το νέο κόσμο, που είχε προετοιμάσει η ηγεμονία των Αθηνών και ο Πελοποννησιακός πόλεμος, θα χαρακτηρίσει η ουσιαστική εξαφάνιση του μικροκόσμου των ελληνικών πόλεων, αλλά και η ρήξη - κάτω από την επίδραση της σοφιστικής - του άρρηκτου δεσμού που

Εικ. 1. Παρθενών, εκλεπτύνσεις κρηπίδος

Εικ. 2. Ευπαλίνειο υδραγωγείο: κάτοψη

Εικ. 3. Ευπαλίνειο υδραγωγείο κατά μήκος τομή

από ένωνε τον πολίτη με την πόλη και τους θεούς της. Η πόλη δεν είναι πλέον μια αυτονόητη πραγματικότητα, ούτε ο πόλεμος: ο Πλάτων θα αναζητήσει τις αρχές της ιδανικής πολιτείας, ο Θουκυδίδης τα αίτια του πολέμου, όπως ο Ιπποκράτης θα ερευνήσει τις αιτίες των ασθενειών. Ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη της τεχνολογίας τον 4ο αι. υπήρξε η επανασύνδεση από τον Αριστοτέλη και τη σχολή του της φιλοσοφικής σκέψης με την εμπειρία και την πράξη και η αναζήτηση - μέσω της συστηματικής παρατήρησης, ανάλυσης και ταξινόμησης αυτής της υλικής πραγματικότητας - των αιτίων και του τέλους των πραγμάτων. Με τα Φυσικά του Αριστοτέλη και τα Μηχανικά προβλήματα του αριστοτελικού corpus δημιουργούνται έτσι οι προϋποθέσεις και τίθενται τα θεμέλια της μηχανικής. Δεν είναι τυχαίο ότι η εφεύρεση της τροχαλίας (όπως και αυτή του καταπέλτη στον οποίο θα επανέλθουμε) θα αποδοθεί στον φιλόσοφο Αρχύτα από τον Τάραντα (εικ.5), ενώ δεν αποκλείεται η δίκωλος (τρίσπαστος) τροχαλία (εικ.6), που συνήθως αποδίδεται στον Αρχιμήδη, να είναι και αυτή δημιουργήμα του 4ου αι. Απόδειξη του πρακτικού (στραμμένου στην πρακτική εφαρμογή) ρόλου του νέου επιστημονικού πνεύματος δίνει η επίδραση του στην ανανέωση βασικών παραδοσιακών τομέων της οικονομίας, όπως η μεταλλουργία (βλ. την εξέλιξη του πλυντηρίου από τον 5ο στον 4ο αι. **εικ. 7, 8, 9**) και η γεωργία. Στην ίδια κατεύθυνση τείνει και η σύγχρονη ανάπτυξη της γεωπονικής, που θεματοποιεί ο διάδοχος του Αριστοτέλη Θεόφραστος και επιβεβαιώνουν αρχαιολογικά και επιγραφικά οι πρακτικές στους Αττικούς δήμους, όπως η εναλλαγή των καλλιεργειών που αντικαθιστά την αγρανάπαυση, η εξέλιξη των αγροτικών εγκαταστάσεων των ελαιοτριβείων (**εικ. 10, 11, 12**) και η οργάνωση σε μεγάλη κλίμακα της αμπελοκαλλιεργειών (**εικ. 13**).

Πρωτοπόρος στην τεχνολογική πρόοδο υπήρξε μέσα σε αυτό πλαίσιο ο ρόλος της τέχνης του πόλεμου. Οι λόγοι είναι πολλοί. Ο πόλεμος ήταν όχι μόνο μια ευγενής απασχόληση προνόμιο του ελεύθερου πολίτη, αλλά και ένας από τους σημαντικούς τρόπους πλουτισμού της κοινότητας (μια κτητική πρακτική, όπως λέει ο Αριστοτέλης). Αν για τις μικρές αρχαϊκές και κλασικές πόλεις αυτός αφορούσε τα χωράφια ή τις σοδειές, για την κλασική Αθήνα είναι η κυριαρχία στο Αιγαίο (η φορολόγηση των συμμάχων και ο έλεγχος του εμπορίου) αποτέλεσε μια βασική πηγή εσόδων πάνω στην οποία στηρίχθηκε η αθηναϊκή δημοκρατία και η μεγαλόπρεπη οικοδομική πολιτική του Περικλή. Είναι έτσι κάτω από την ανάγκη του πολέμου, που βρίσκουν τεχνολογική εφαρμογή οι

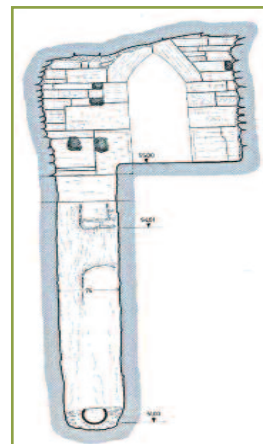
επιστημονικές γνώσεις, από τις πολεμικές μηχανές του Αρχιμήδη και την αεροπορία, έως την ατομική ενέργεια, και την ιατρική (σουλφαμίδες, πενικιλίνη).

Ο πόλεμος τον 4ο αι. αλλάζει κλίμακα, στόχους και τρόπο διεξαγωγής (στρατηγική, τακτική και όπλα). Η παλαιά συμπλοκή των γειτόνων για τα κτήματα, τα ζώα και τις σοδειές εξελίσσεται σε έναν αγώνα για την απόλυτη επικράτηση. Εκείνη τη στατική μετωπική, σύμφωνα με τους κανόνες, σύγκρουση των αντιπάλων φαλάγγων, θα αντικαταστήσει η δυναμική ενός νέου τύπου, ενός ολοκληρωτικού πολέμου χωρίς χωρικά, χρονικά και ηθικά όρια, με στόχο την πλήρη υποταγή του αντιπάλου. Ο νικητής δεν περιορίζεται πλέον στη νίκη στο πεδίο της μάχης. Επιδιώκει την πλήρη και με όλα τα μέσα εκμετάλλευσή της με την καταδίωξη του αντιπάλου, την άμεση εισβολή στην εχθρική χώρα και τη συστηματική καταστροφή της, τέλος την έφοδο για την κατάληψη της ξένης πόλεως.

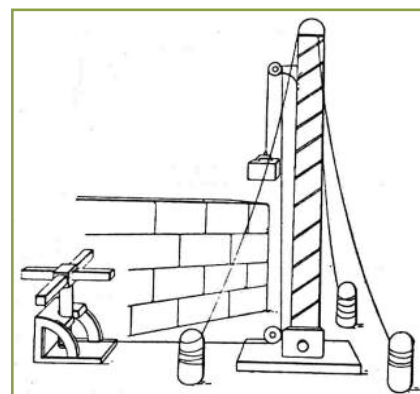
Η προσφορά της νέας τεχνολογικής σκέψης στον πόλεμο συνίσταται στη δημιουργία μιας πραγματικά και από κάθε άποψη αποτελεσματικής πολεμικής μηχανής, που βασίζεται στην επιστημονική ανάλυση του πολεμικού φαινομένου: την ανάπτυξη και το συνδυασμό των μέσων και των μεθόδων, την τελειοποίηση των τεχνικών, την ανάπτυξη νέων όπλων και νέων τακτικών της παράταξης όπως και της πολιορκητικής και την ορθολογική προσέγγιση των θεμάτων της οργάνωσης του στρατού και της επιμελητείας, τέλος της διεύθυνσης της σύγκρουσης. Ο πόλεμος γίνεται και αυτός τώρα αντικείμενο μελέτης, συγκρίσεων και πειραματισμών όπου η νέα επιστημονική σκέψη συνδυάζεται με την συσσωρευμένη εμπειρία. Το πνεύμα της νέας στρατηγικής κυριαρχεί στα σύγχρονα συγγράμματα του Ξενοφώντα (π.χ. την Κύρου Παιδεία) και του Αινεία του Τακτικού, οι οποίοι αντιμετωπίζουν όλα τα σχετικά ζητήματα με συστηματικό τρόπο ως επαγγελματίες στρατιωτικοί.

Ως προς την τακτική της από παράταξης μάχης, ένα πρώτο βήμα είχε γίνει με τη δημιουργία της λοξής φάλαγγας του Επαμεινώνδα, η οποία με τον πολλαπλασιασμό - χάρη στη συγκέντρωση σε ένα σημείο - της δύναμης κρούσης της κλασικής φάλαγγας λειτουργεί ως μια σφύρα κατά του εχθρού. (**εικ.14**) Στη μακεδονική φάλαγγα του Φιλίππου, το τείχος των ασπίδων των οπλιτών - πολιτών, ο ωθισμός και η κατά μέτωπο (πρόσωπο με πρόσωπο αντιμετώπιση) έχει αντικατασταθεί πλέον από το κινούμενο μέτωπο των σαρισσών ενός ειδικά εκπαιδευμένου επαγγελματικού (μισθοφορικού) στρατού.

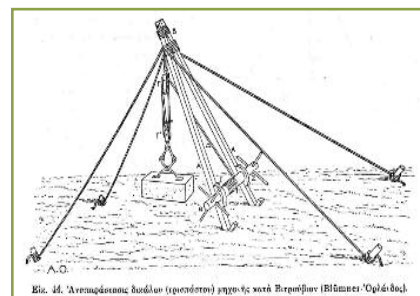
Αξίζει να επισημανθεί σε ποιο σημα-

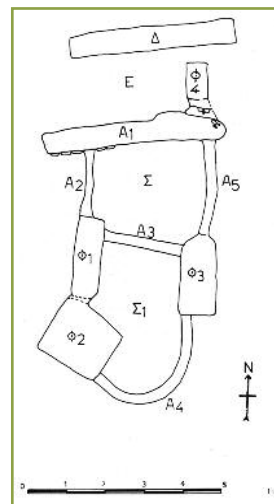
Εικ. 4.
Ευπαλίνειο
υδραγωγείο
τομή στοάς

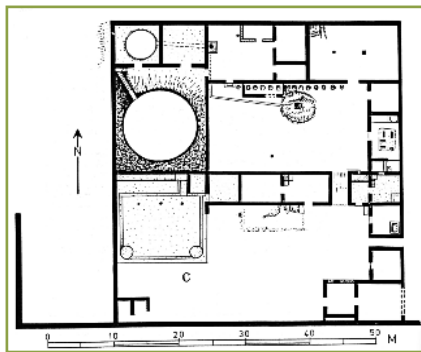
Εικ. 5. Η απλή τροχαλία του Αρχύτα

Εικ. 6. Η δίκωλος (τρίσπαστος) τροχαλία

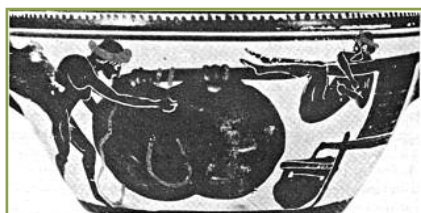
Εικ. 7.
Λαυρεωτική:
πλυντήριο
μεταλλεύματος
5ου αι.

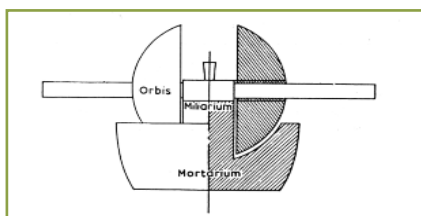
Εικ. 8. Λαυρεωτική: πλυντήριο μεταλλεύματος 4ου αι.

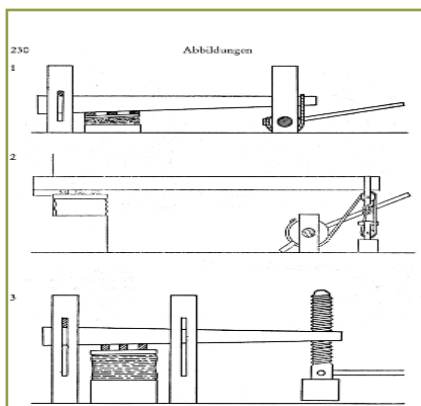
Εικ. 9. Λαυρεωτική: το κυκλικό (ελικοειδές) πλυντήριο

Εικ. 10. Το κλασικό (6/5ος αι.) πιεστήριο εκχύμωσης ελιάς

Εικ. 11. Περιστρεφόμενοι τριπτήρες για τη σύνθλιψη του ελαιοκάρπου 4ος αι.

Εικ. 12. Η εξέλιξη του πιεστηρίου εκχύμωσης ελιάς από τον 4ο αι. ελληνιστική εποχή

ντικό βαθμό η εξέλιξη της τεχνικής του πολέμου είναι τώρα το προϊόν της προσεκτικής ανάλυσης των δεδομένων της εμπειρίας: η βαθιά διάταξη της μακεδονικής φάλαγγας του Φιλίππου (Εικ. 15) αποτελεί εξέλιξη της βοιωτικής φάλαγγας του Επαμεινώνδα, η εξαιρετικά αποτελεσματική σάρισσα του ακοντίου των πελταστών του Ιφικράτη. Ο στρατός του Αλεξάνδρου είναι ένα μοναδικό σύνθετο εργαλείο, ένας ισορροπημένος συνδυασμός διαφόρων αλληλοεπιδραστικών συστημάτων με συγκεκριμένο το καθένα ρόλο στη μάχη. Οι φαλαγγίτες και τα σώματα των ψιλών πλαισιώνονται από το ιππικό (το οποίο αποκτά τώρα πρωτεύοντα ρόλο στη μάχη) και συνοδεύονται από ένα σώμα "πυροβολικού (καταπελτών), οι οποίοι όμως μόλις το 207 θα χρησιμοποιηθούν συστηματικά στο πεδίο της μάχης, και από τις πολιορκητικές μηχανές. Ο ρόλος του στρατηγού αλλάζει κάτω από αυτές τις συνθήκες ριζικά. Είναι ο επαγγελματίας μηχανικός που κατευθύνει τη μηχανή: η ακριβής εκτέλεση των εντολών του είναι απαραίτητη για τη λειτουργία της. Αυτό σημαίνει ότι η πραγματοποίηση ενός σχεδίου μάχης συνεπάγεται την αποδέσμευση του στρατηγού από την παράταξη των οπλιτών. Ωστόσο πολύ σπάνια πριν από τον 1ο αι. είναι η περίπτωση των στρατηγών που επικοινωνούν και κατευθύνουν ολόκληρο το στρατό πίσω από τις γραμμές, δίνοντας οδηγίες για τους απαραίτητους ελιγμούς ή στέλνοντας όπου και όποτε χρειασθεί εφεδρείες, που κι αυτές μόλις τώρα κάνουν την εμφάνισή τους στη μάχη.

Στην πρωτοπορία της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης βρίσκεται τώρα, κάτω από τις συνθήκες - του νέου ολοκληρωτικού πολέμου, η οργάνωση της άμυνας της χώρας, και η οχύρωση της πόλης. Η σημασία της υπαίθρου χώρας για την επιβίωση τόσο της Αθήνας μετά την απώλεια της αυτοκρατορίας, όσο και της αποκλεισμένης μετά το 370 στα όρια της Λακωνικής Σπάρτης, και η αυξημένη επένδυση στην εμπορευματοποιημένη αγροτική παραγωγή κάνουν αναγκαία τη ανάπτυξη μιας νέας αμυντικής στρατηγικής. Αυτή συνίστα-

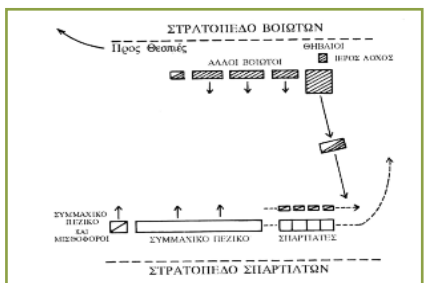
ται στη επέκταση της οχύρωσης της αστικής περιοχής που περιέκλειαν τον 5ο αι. τα Μακρά τείχη (Εικ. 16) σε μια οργανωμένη αμυντική ζώνη που φθάνει από τα σύνορα της χώρας έως τα τείχη του άστεως.

Η οχύρωση των περασμάτων (Ισθμός, Χερσόνησος) όπως και η προληπτική επίθεση και η ανακοπή του εχθρού στα σύνορα (π.χ. στο Μαραθώνα, και στις Θερμοπύλες) δεν αποτελούν στρατηγικό νεωτερισμό. Ήδη στην αρχή του Πελοποννησιακού πολέμου η Αττική καλυπτόταν με φρουρία, όπως η Οινόη, η Ελευσίνα και το Πανάκτο, ενώ στη συνέχεια οχυρώνονται και τα παραθαλάσσια (ο Ραμνούς, ο Θορικός, το Σούνιο και το Βούδουρο στη Σαλαμίνα). Το πραγματικά νέο συνίσταται στο συστηματικό πλέον χαρακτήρα της αμυντικής στρατηγικής: στον πολλαπλασιασμό, τη διαφοροποίηση ως προς τη μορφή, το μέγεθος κλπ και την οργάνωση ενός δικτύου φρουριών και παρατηρητηρίων στα σύνορα και κατά μήκος των προσβάσεων στην πόλη, στην παραλιακή ζώνη και σε επίκαιρα σημεία στο εσωτερικό. Το δίκτυο βρίσκεται σε άμεση ή έμμεση (μέσω σειράς ενδιάμεσων πύργων) οπτική και οδική επαφή με το αστικό κέντρο, που αποτελεί το κλειδί του όλου συστήματος. Σε ένα κείμενο του Αινεία παραδίδεται μια πλήρης περιγραφή της κατασκευής και της λειτουργίας του πρώτου οπτικού τηλεγράφου, ο οποίος διατηρείται αναλλοίωτος έως το 3ο αι. (Εικ. 17). Ένα βελτιωμένο σύστημα με φωτεινά σήματα, ανάλογα με τα σήματα μορς προτείνει ο Πολύβιος. Το δίκτυο των φρουριών συμπληρώνει η θέσπιση της αναγκαστικής ετήσιας θητείας των εφήβων στα συνοριακά φρούρια, ο ορισμός στρατηγών με ειδικό καθήκον την "φυλακήν της χώρας" κλπ. Την αμυντική στρατηγική στην πράξη δείχνει το παράδειγμα της Αττικής όπου από το 380 έως το 340 οργάνωνται ένα σύστημα φρουριών που ελέγχουν όλες τις εισόδους στην Αττική από τη Βοιωτία και τη Μεγαρίδα (Εικ. 18).

Εντυπωσιακή είναι η εξέλιξη που πραγματοποιείται στον ίδιο αιώνα στην άμυνα και της ίδιας της πόλης, όπως

Εικ. 13. Ορύγματα φύτευσης αμπελώνος Παλλήνη

Εικ. 14. Η λοξή φάλαγγε στη μάχη των Λεύκτρων

μερα, με κύρια στάδια αυτής της εξέλιξης, την εισαγωγή του τηλεβόλου κανονιού και του αεροπορικού βομβαρδισμού.

The top map is a detailed representation of the Peloponnese and its surrounding regions. It includes labels for major cities and regions such as ΑΘΗΝΑΙ (Athens), ΑΡΓΟΛΙΔΑ (Argolis), ΕΠΙΡΩΤΑ (Episura), ΣΠΕΡΧΕΙΟΝ ΚΟΛΛΟΣ (Spercheion Kollos), and ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ (Peloponnese). It also shows the Isthmus of Corinth and the Gulf of Corinth.

The bottom map shows the northern part of Greece, including the regions of ΑΧΑΪΑ (Achaia), ΕΠΙΡΩΤΑ (Episura), and ΚΥΡΗΝΑΙ (Cyrenaia). It also shows the Gulf of Thessalonica and the city of ΑΘΗΝΑΙ (Athens).

Πομπός

Δέκτης

Φλοιστέρ

Νερό

Εκροή

A map of the Balkan Peninsula showing the Balkan Mountains and the Danube River. The map includes major cities like Istanbul, Sofia, Belgrade, and Athens, and labels the Balkan Mountains and the Danube River. A legend indicates that the shaded area represents the Balkan Mountains and the line represents the Danube River.

Diagram 2 shows a wooden frame structure. It consists of a horizontal beam supported by two vertical posts. A chain is attached to the beam and the posts. A yellow rope is also attached to the beam. The number '2' is written below the diagram.

A photograph of a traditional wooden mechanical device, likely a pump or press, resting on a wooden base. It features a long handle with a small wheel at the end, connected to a central mechanism. The device is made of light-colored wood and is set against a dark, textured background.

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ 11

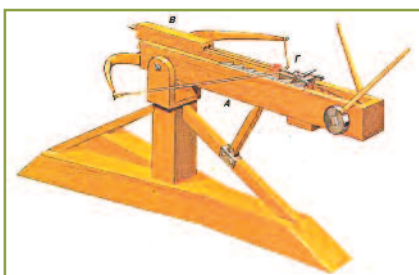
Εικ. 22. Η άμυνα των πολιορκουμένων με πέτρες τον 5ο αι.

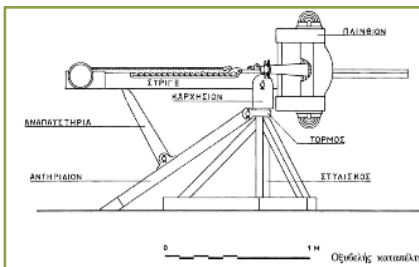
Εικ. 23. Χελώνα

Εικ. 24. Γαστραφέτης

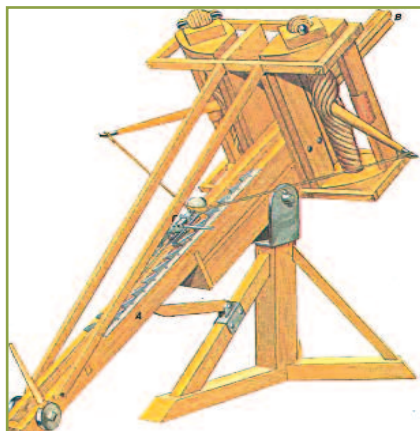
Εικ. 25. Ο οξυβελής καταπέλτης του Ζωπύρου

Εικ. 26. Καταπέλτης περιστροφής του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου

σύνδεση της κάννης με τη βάση. Ο οξυβελής καταπέλτης ήταν ικανός να εκτοξεύσει συγχρόνως δύο βέλη των 6 ποδών σε απόσταση 300 μέτρων. Περίπου σύγχρονοι, πάντως προ του 353 (οπότε αναφέρεται η χρησιμοποίηση τους από τον Ονόμαρχο κατά του Φιλίππου) είναι κατά το Βίτωνα και οι πρώτοι λιθοβόλοι καταπέλτες, με ικανότητα εκτόξευσης βλημάτων βάρους 2,5 έως περίπου 20 κιλών. Χάρη στις στενές σχέσεις των Συρακοσίων με την Πελοπόννησο οι πολιορκητικές μηχανές (πύργοι και οξυβελείς καταπέλτες) έγιναν γρήγορα γνωστές στην Ελλάδα. Καταλαβαίνουμε την αντίδραση ενός παλαιού Σπαρτιάτη, όπως ο Αρχίδαμος, ο οποίος στη θέα του πρώτου καταπέλτη που είχε έρθει από τη Σικελία θα κραυγάζει το περίφημο (και πάντα επίκαιρο): "Ω Ηρακλές, απόλωλε ανδρός αρετά!"

Όπως και για τη γενική στρατηγική και την τακτική της μάχης έτσι και για την πολιορκητική, που τώρα κατέχει πρωτεύουσα θέση στη στρατηγική του πολέμου, τη σημαντική καμπή θα αποτελέσει η εποχή του Φιλίππου Β. Ουσιαστικός υπήρξε στην εξέλιξη αυτή ο ρόλος ενός νέου όπλου τού -όπως θα λέγαμε- αρχαίου "πυροβολικού": η δημιουργία το 340 π.Χ. από τους μηχανικούς του Φιλίππου, του **νευροτόνου ή τριχοτόνου καταπέλτη συστροφής**, (εικ. 26). Η εφεύρεση βασίζεται -σύμφωνη με το πνεύμα των καιρών- στην επιστημονική ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων. Οι ανώνυμοι εκείνοι μηχανικοί έχοντας παρατηρήσει ότι η δύναμη του παλίντονου τόξου που αποτελούσε τον ελατηριακό μηχανισμό των καταπελτών οφειλόταν στην ελαστικότητα των τενόντων του εξωτερικού στρώματος του τόξου (τους τόνους), αποφάσισαν να απομονώσουν αυτό το στοιχείο. Το τόξο αντικαταστάθηκε από ένα πιο πολύπλοκο ελατηριακό μηχανισμό, που αποτελείται από ένα γερό ξύλινο πλαίσιο με δύο χωριστές δέσμες στριμμένων ζωϊκών τενόντων ή τριχών,

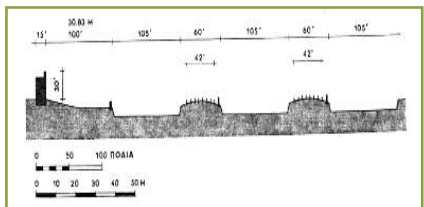

Εικ. 27. Ο λιθοβόλος καταπέλτης του Αλεξάνδρου

τα ελατήρια, που αγκαλιάζουν αντίστοιχα τους δύο ξύλινους βραχιόνες όπου στερεώνεται η χορδή. Η δύναμη εκτόξευσης αυξάνεται ακόμα περισσότερο με την αύξηση του πλάτους του πλαισίου και τη μεταφορά προς τα πίσω των ελατηρίων, έτσι ώστε να μεγαλώνει το άνοιγμα των βραχιόνων. Τα βέλη που εκτοξεύουν οι οξυβελείς του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου έχουν μήκος έως 1.85μ (τετράππουχς), το βεληνεκές φθάνει τα 305μ έως τα 370μ. και μπορούν να περάσουν μέσα από θωρακισμένη ασπίδα πάχους 3 εκ. Οι γενικές διαστάσεις του καταπέλτη με τη βάση του είναι 2μ μήκος και 1.30μ ύψος. Ήταν ένα τρομερό για την εποχή όπλο, το οποίο πέρα από τις πραγματικές καταστροφές που μπορούσε να προκαλέσει στον αντίπαλο, αποτελούσε ένα σημαντικό ψυχολογικό όπλο, με σοβαρή επίδραση στο ηθικό του αντιπάλου.

Οι νέοι πετροβόλοι ή λιθοβόλοι καταπέλτες θα κάνουν την εμφάνισή τους, για πρώτη φορά, στην πολιορκία της Τύρου από τον Αλέξανδρο. Πρόκειται για πολύ ογκώδη μηχανήματα (7 X 6,50μ) ικανά να εκτοξεύσουν λίθινα βλήματα βάρους από 26 κιλών (ταλαινταίοι) έως 78 κιλών (τριτάλαντοι) σε μια απόσταση 1-2 σταδίων (180- 360μ) ανάλογα με το βάρος του βλήματος και κυρίως το ύψος της βολής. (εικ.27) Προϋπόθεση για την κατασκευή παρομοίων μηχανημάτων ήταν η πλήρης αξιοποίηση της τεράστιας ανεκμετάλλευτης έως τότε δύναμης των ελατηρίων που περιγράψαμε. Αυτή επιτυγχάνεται με την αύξηση του μεγέθους και της πολυπλοκότητας του μηχανισμού, μεγάλωνοντας το πλαίσιο των ελατηρίων και αλλάζοντας το σχήμα των οπών, έτσι ώστε να αυξηθεί η γωνία επαναφοράς των βραχιόνων.

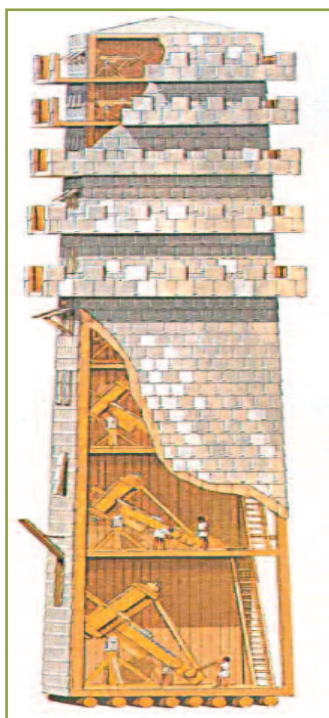
Οι καταπέλτες (οξυβελείς και πετροβόλοι) χρησιμοποιούνται είτε από τον επιτιθέμενο είτε για την άμυνα από τους πύργους και τους προμαχώνες, ο οξυβελής συνήθως σε συστήματα αλλά και μεμονωμένως, λόγω της μεγάλης ακρίβειας και της συχνότητας (περίπου ανά λεπτό) των βολών. Βασικός στόχος τους είναι η δημιουργία προπετάσματος πυρός για την κάλυψη της επίθεσης, με την εξουδετέρωση των υπερασπιστών του τείχους έτσι ώστε να μπόρουν να πλησιάσουν ακίνδυνα οι πο-

Εικ. 28. Σύστημα τάφρων Φίλωνος Βυζαντινού

λιορρηκτικές μηχανές, να στηθούν οι σκάλες κλπ. Η επίθεση στο τείχος (στα ασθενή σημεία όπως είναι οι επάλξεις και οι γωνίες των πύργων) για να είναι αποτελεσματική απαιτεί τη χρήση ταλαντιαίων ή και μεγαλύτερων πετροβόλων, γεγονός που περιορίζει το βεληνεκές στα 165μ. Ακόμα και τότε ωστόσο είναι δύσκολο να κινδυνεύσει το ίδιο το τείχος. Αντίστοιχα, από την πλευρά των πολιορκουμένων, το προπέτασμα το πυρός θα χρησιμεύσει για να καλύψει την έξοδο. Ιδιαίτερα χρήσιμοι για την αντιμετώπιση των εχθρικών πολιορκητικών μηχανών είναι οι αυτοί, οι πετροβόλοι των 30 μνών (15 κιλών), αν και καμιά φορά ο ίδιος ο σκοπός επιτυγχάνεται με την εκτόξευση των φλογοβόλων (κυλίνδρων με πετρέλαιο ή νάφθα). Ο Φίλων ο Βυζάντιος, ο οποίος στο τέλος του 3ου συνοψίζει τα μεγάλα επιτεύγματα του προηγούμενου αιώνα) συμβουλεύει να προβλεφθεί μπροστά στο τείχος μια ζώνη πλάτους 165 μ. με τρεις προστατευτικές τάφρους, έτσι ώστε ο επιτιθέμενος, να μένει εκτεθειμένος για μια απόσταση 60 -110μ, προτού ακόμα να φθάσει στη ζώνη των τάφρων (εικ.28).

Χάρη στον καταπέλτη την παλαιά καθιστική πολιορκητική, θα αντικαταστήσει πλέον η τεichoμαχία, η οποία θα γίνει τώρα το σύμβολο της στρατιωτικής αρετής. Όλοι οι μεγάλοι στρατηγοί από τον Φίλιππο και τον Αλέξανδρο και με αποκορύφωμα το Δημήτριο που πήρε και την επωνυμία επιδίδσκον τη δόξα του πολιορκητή. Η έφοδος στα τείχη στηρίζεται εκτός από τους καταπέλτες σε μεγάλο βαθμό στην τελειοποίηση των πολιορκητικών μηχανών και στο νέ-

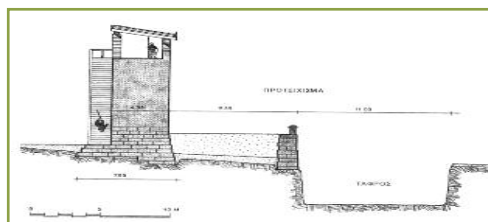

Εικ. 29. Πολιορκητικός πύργος

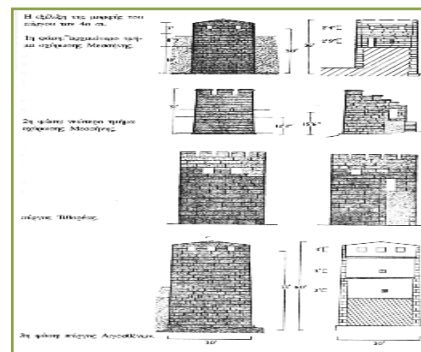
ο ρόλο πάλι των μηχανικών του Φιλίππου. Ο Φίλιππος είναι έτοιμος σε θέση να χρησιμοποιεί το 340 στην πολιορκία της Περίνθου πύργους ύψους 37μ), στο δεύτερο μισό του αιώνα είναι πλέον κοινή χρήση πύργων ύψους μέχρι 41 μ με 10-15 ορόφους με εξώστες και γέφυρες, επενδεδυμένων εξωτερικά με δέρματα για προστασία από τα φλογοβόλα (εικ. 29). Το αποκορύφωμα θα αποτελέσει η Ελέπολις του Δημητρίου Πολιορκητή.

Η αλλαγή στην πολιορκητική τεχνική που έφερε η εισαγωγή του καταπέλτη και των πολιορκητικών μηχανών οδήγησε με διαλεκτική αναγκαιότητα στην βελτίωση της οχυρωματικής τεχνικής και στην αντίστοιχη προσαρμογή των οχυρώσεων: ανοίγονται τάφροι για να εμποδίσουν την προσέγγιση των μηχανημάτων (εικ. 30), αυξάνεται το ύψος και ενισχύεται το πάχος του τείχους και των πύργων (εικ. 31) και τελειοποιείται ο τύπος της πύλης (εικ. 32). Η συνέχεια θα χαρακτηριστεί από την προσθήκη προτειχισμάτων και ισχυρών χαμηλών προμαχώνων για καταπέλτες, τη πυκνότερη διάταξη των πύργων ενισχυμένων επίσης με καταπέλτες (εικ. 33) που επιτρέπουν την αλληλοκαλύψη των, και η πολυγωνική κατασκευή τους που επιτρέπει τον εξοστρακισμό των βλημάτων. Η τελειοποίηση της οχύρωσης και του τεχνικού εξοπλισμού καθώς και η αλλαγή της νοοτροπίας των πολιορκουμένων με τη δημιουργία μιας επιθετικής τακτικής φαίνεται να έδωσαν στην πολιορκούμενη πόλη του τέλους του 4ου αι. το οριστικό προβάδισμα έναντι του επιτιθέμενου. Τούτο συμπεραίνεται από την αποτυχία του Δημητρίου Πολιορκητή στη Ρόδο και από την στατιστική των πολιορκιών.

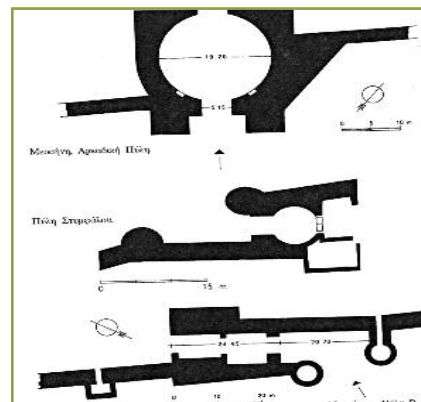
Ακολουθεί, στην πολιορκητική όπως και στην οχυρωματική μια μακρόχρονη στασιμότητα. Τα φοβερά τείχη της Κωνσταντινουπόλεως (εικ. 34) δεν αποτελούν κάποια τεχνολογική εξέλιξη της οχυρωματικής, ενώ η μοναδική νεότερη μορφή του λιθοβόλου καταπέλτη, που γνωρίζουμε από τη ρωμαϊκή εποχή, ο μονάγκων (μονόχειρας) (εικ.35), αποτελεί μάλλον τεχνική υποχώρηση παρά πρόοδο. Η ανατροπή θα έρθει μόνο με τα κανόνια του Μωάμεθ το 1453.

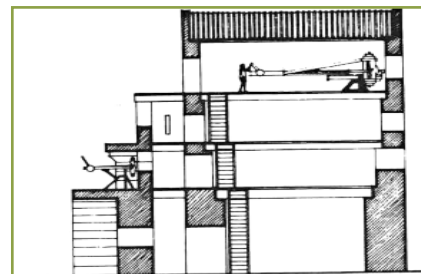
Εικ. 30. Προτειχίσμα και τάφρος του Αθηναϊκού Κεραμεικού

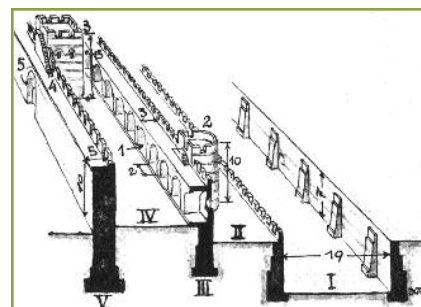
Εικ. 31. Η εξέλιξη του πύργου τον 4ο αι.

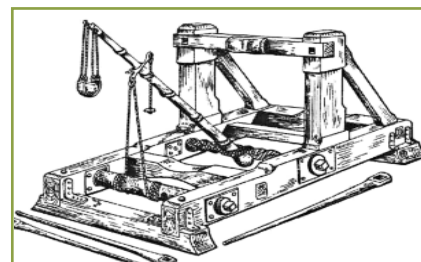
Εικ. 32. Τύποι πύλης από πελοποννησιακές οχυρώσεις του 4ου αι.

Εικ. 33. Τριώροφος πύργος εξοπλισμένος με καταπέλτες

Εικ. 34. Τα τείχη της Κωνσταντινουπόλεως

Εικ. 35. Ο ρωμαϊκός λιθοβόλος δοναγρος ή μονάγκων

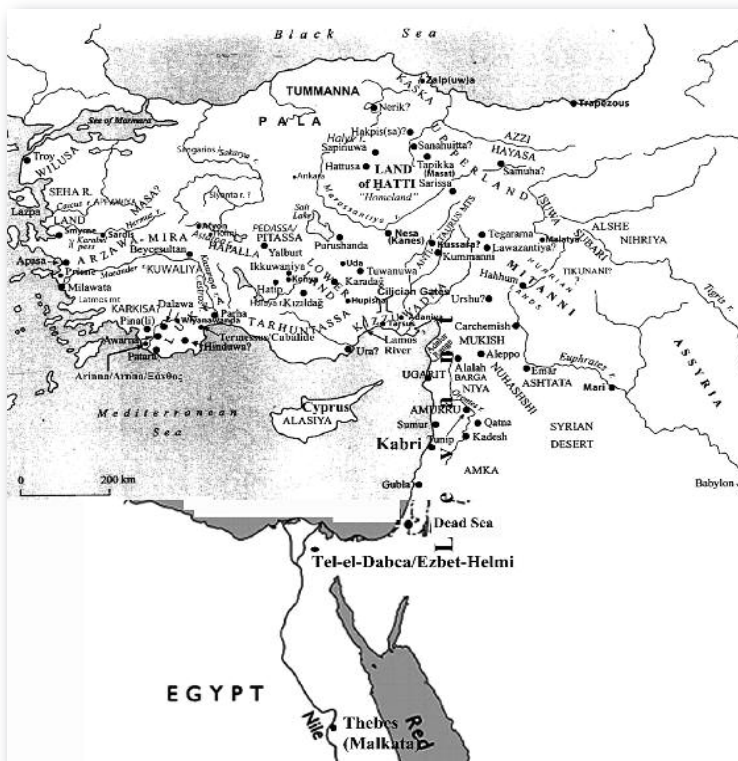
Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΑΙΧΜΗΣ ΤΩΝ ΜΙΝΩΙΤΩΝ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ 2^η ΧΙΛΙΕΤΙΑ π.Χ.

ΜΕΡΟΣ 8^ο: Μινωική και Μυκηναϊκή επιρροή στο Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή

Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού¹

τα προηγούμενα επτά τεύχη παρουσιάστηκε η -πολύ προωθημένη για την εποχή της- αρχαία Ελληνική Τεχνολογία της 2ης χιλιετίας π.Χ., στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και μελέτη αλλά και στην οργάνωση και διαχείριση μεγάλου αριθμού εργατικής δύναμης για την κατασκευή των οχυρώσεων και των θολωτών τάφων αλλά και των αποξηραντικών υδραυλικών έργων και έργων ανάκτησης γης, των αποχετευτικών και υγειονομικών εγκαταστάσεων καθημερινής χρήσης (Ακρωτήρι της Θήρας, χρονολογούμενα το 1613±13 π.Χ.), κατά την εποχή που συνολικά η Μηχανοτεχνία/Engineering των Μινωιτών και Μυκηναίων Ελλήνων φθάνει στο απόγειό της και μάλιστα σε επίπεδα τεχνογνωσίας συγκρίσιμα -σε κάποιο βαθμό- με τα αντίστοιχα της σύγχρονης εποχής (βλ. και [1], [2], [3], [4], [5]). Στο παρόν άρθρο γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση της επιρροής των Μινωιτών και των Μυκηναίων Ελλήνων στην Εγγύς Ανατολή, το Λεβάντε² της διεθνούς βιβλιογραφίας, όπως καταγράφεται στις αρχαιολογικές μαρτυρίες.³ Η επιρροή αυτή μπορεί να διαπιστωθεί από τα τεχνολογικά προϊόντα ή/και τα τεχνουργήματα που έχουν έλθει στο φως και έχουν οδηγήσει τους αρχαιολόγους να ομιλούν για «ταξιδεύοντες τεχνίτες/καλλιτέχνες». Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπενθυμίσουμε την άποψη του Muhly ([6, σελ. 685-686, 690]) ο οποίος, αναφερόμενος στο θέμα των τεχνιτών/καλλιτεχνών στα Βασιλικά Ανάκτορα, διαπιστώνει ότι ήσαν προσδεδμεμένοι (ανήκαν) στους ηγεμόνες και συμπεραίνει ότι αποτελούσαν εργατική δύναμη του Βασιλιά, προφανώς φορείς της αντίστοιχης τεχνογνωσίας. Εάν ένας ξένος ηγεμόνας ήθελε να χρησιμοποιήσει τεχνίτες από το εξωτερικό, έπρεπε να υποβάλει επίσημο αίτημα στον ομόλογό του Βασιλιά και παραθέτει (ο Muhly) – ως παράδειγμα – την ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του Χαττούσιλι/Hattuşili III του Χάττι και του Καντασμάν-Ενλil II της Βαβυλώνας. Οι δεξιοτέχνες τεχνίτες, που ήσαν προικισμένοι με ικανότητες, ήσαν πολύ λίγοι -σε σχέση με τις ανάγκες των ανακτόρων στο Αιγαίο και στο Λεβάντε- και γι' αυτόν τον λόγο, οι ηγεμόνες ήσαν απρόθυμοι να τους επιτρέπουν να φεύγουν στο εξωτερικό. Ο Όμηρος τους αποκαλεί με τον όρο «κλητοί» από το ρήμα «καλώ/προσκαλώ». Ο Muhly συμπεραίνει: «δεν έχουμε τεχνίτες ελεύθερους να ταξιδεύουν» στην Ελλάδα των Ομηρικών Επών, αλλ' όμως αυτό συνέβαινε και στην Εγγύς

Ανατολή του 13ου αιώνα π.Χ.. Και η Μιχαηλίδου είτε μόνη της ([7]), είτε σε συνεργασία με την Βουτσά ([8]) καταγράφει ότι οι τεχνίτες χαρακτηρίζονταν ως αγαθό/ commodity το οποίο ανήκε στον (F)Βασιλιά. Κατά συνέπεια, μπορούμε να συναγάγουμε επαγωγικά ότι εάν ένας Αχαιός/Δαναός Βασιλιάς απεφάσιζε να επιτρέψει στους τεχνίτες του να μεταβούν σε ξένη χώρα, τότε ο Βασιλιάς εκείνης της χώρας θα πρέπει να ήταν πολύ κοντινός και να επηρεαζόταν πάρα

Εικόνα 1. Χάρτης της Μικράς Ασίας και του Λεβάντε/Εγγύς Ανατολής όπως προκύπτει από τα αρχεία της Χώρας-του-Χάττι ([1]).

πολύ από τον Αχαιό Βασιλιά. Μήπως αυτός ο (ξένος) Βασιλιάς ήταν πράκτορας/αντιπρόσωπος του Αχαιού Βασιλιά όπως ήσαν στη Μικρά Ασία ο Πιγιαμαραντού, ο Μαντουβάτα, ο Άτπα κ.λπ. των Χεττιτικών κειμένων; (Βλ. [1] αλλά και προηγούμενα άρθρα στο «Πειραϊκό Ορόσημο», για περαιτέρω ανάλυση).

1. Δρ. Πολιτικός Μηχανικός, Γεν. Γραμματέας της ΕΔΑΒuT και Μέλος της Ένωσης Ευρωπαίων Αρχαιολόγων.

2. Λεβάντε(ς), από το γαλλικό Levant, τα ανατολικά παράλια της Μεσογείου τα οποία κατέχονταν από μουσουλμάνους και με τα οποία συναλλάσσονταν οι έμποροι των χριστιανικών χωρών, δηλαδή τα παράλια της Συρίας, του Λιβάνου, του Ισραήλ, μέχρι την Αίγυπτο, η οποία εξαιρείται μερικές φορές [Πάπυρος – Larouche – Britannica, τομ. 38, σελ. 15], η Εγγύς Ανατολή.

3. Ο αρχαιολογικός όρος "Μαρτυρίες" αναφέρεται **μόνον** στα υλικά και γραπτά αρχαιολογικά ευρήματα, που έχουν έλθει στο φως από τους αρχαιολόγους.

Εικόνα 2. Λεοπάρδαλη από την Τελ-ελ-Ντάμπα (ΠΗΓΗ: 13, σελ.266).

Η εμπορική επέκταση των Μυκηναίων στο Αιγαίο άρχισε τον 17ο αιώνα και επιταχύνθηκε κατά τη διάρκεια των 16ου-15ου αιώνων π.Χ. Η νοτιοδυτική Μικρά Ασία και τα κοντινά της νησιά ήδη δέχθηκαν μία πρώτη εισροή Μυκηναίων αποίκων από τον 16ο αιώνα, οι οποίοι ακολούθησαν τους Μινωίτες, κατέκτησαν βίαια πρώην Μινωικές αποικίες και αντικατέστησαν τους Μινωίτες. Η αλλαγή «από-Μινωίτες-σε-Μυκηναίους» τεκμηριώνεται στα νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου, στη δυτική-νοτιοδυτική Μικρά Ασία και στο στρώμα V της Μιλήτου. Από το 1465/3 π.Χ., πιθανά, οι πρώτοι Μυκηναίοι ηγεμόνες βασίλευαν στην Κρήτη. Η Γραμμική Β εμφανίσθηκε αργότερα (1400/1390 π.Χ.), μετά την σταθεροποίηση της εγκατάστασής τους (‘εκ-Μυκηναϊσμός’ της Κρήτης) (βλ. αναλυτικότερα μαζί με βιβλιογραφικές παραπομπές ([1]).

Στο Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή (Αλαλάχ/Alalah, Κάμπρι/Kabri, Κάτνα/Qatna και τη Συρο-Παλαιστίνη γενικά), και στην Αίγυπτο (Τελ-ελ-Ντάμπα/Tel-el-Dab’a, Εζμπέτ-Χελμί/Ezbet-Helmy και Μαλκάτα/Malkata), ήλθαν στο φως Αιγαιακά τέχνηρα, αλλά και τοιχογραφίες Αιγαιακής τεχνοτροπίας, γεγονότα που οδηγούν στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι αυτές οι τοποθεσίες ευρίσκοντο υπό Μινωική επιρροή από το 1650/1600 π.Χ. και υπό Μυκηναϊκή επιρροή από το 1450/1400 (μέχρι το 1350) π.Χ. ([9], [10, σελ. 294-295, 270-272], [11, σελ.189-201]).

Αναλυτικότερα, οι ζωγραφικές στην Κάτνα/Qatna προσομοιάζουν πάρα πολύ με τις Αιγαιακές τοιχογραφίες ([12, σελ.249]) ενώ κατά τον μέσο-14ο αιώνα κατασκευάζονταν πλέον με μία περίπλοκη τεχνική, η οποία προερχόταν από το Αιγαίο. Το ίδιο διαπιστώνεται για το στρώμα της Αλαλάχ/Alalah-VII (σελ.249), το Τελ-Κάμπρι, την Τελ-ελ-Ντάμπα/Tell el-Dab’a -στο δέλτα του Νείλου- αλλά και για τη Χαττούσα, την πρωτεύουσα των Χετταίων στη Μικρά Ασία (σελ.253). Όμως και στο βόρειο Λεβάντε και στη Συρία τεκμηριώνονται εισαγωγές και επιρροές από το Αιγαίο από την εποχή της Μέσης Εποχής του Χαλκού -αρχίζει 2200/2000 π.Χ.- (σελ.254), όπου διαπιστώνονται ομοίως επαφές μέσω τεχνιτών που ταξιδεύουν εκεί από το Αιγαίο (σελ.256).

Η Morgan αναφέρει ότι οι επιρροές από το Αιγαίο στην Τελ-ελ-Ντάμπα/Tel-el-Dab’a και στο Εζμπέτ-Χελμί/Ezbet-Helmy αρχίζουν από την ΥΜΙΒ (...): εμφανίζονται λεοπαρδάλεις με «*ιπτάμενο καλπασμό*» (που είναι τυπικό χαρακτηριστικό της Μινωικής ζωγραφικής) και Μινωικές απει-

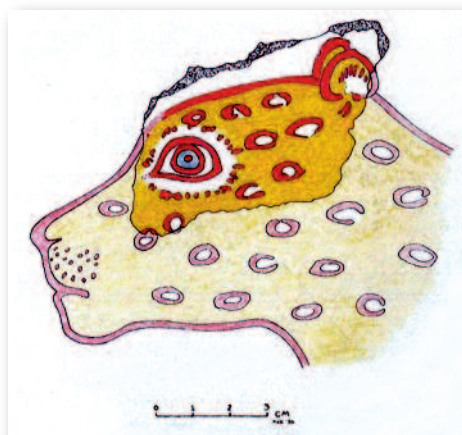
κονίσες ζώων σε κίνηση, παραστάσεις που δημιουργήθηκαν από ζωγράφους που ήλθαν από το Αιγαίο και οι οποίες (παραστάσεις) εκτείνονται σε ολόκληρο το Λεβάντε και στην Αίγυπτο ([13, 263-265, 274, 279-280], [14, σελ.37, 39-42]). Στην Εικ.2 εμφανίζεται λεοπαρδαλη από τοιχογραφία της Τελ-ελ-Ντάμπα, στην Εικ.3 παρουσιάζεται εγχειρίδιο από το Ρούτσι Μεσσηνίας της ΥΕΙΙ (Εικ.3), με ένθετες εικόνες λεοπαρδάλων σε κυνήγι, ενώ στην Εικ.4 - αριστερά εμφανίζεται το κεφάλι λεοπαρδαλής από θραύσμα τοιχογραφίας που βρέθηκε στην Κνωσσό (στα χαλάσματα στο βόρειο αλώνι) και στην Εικ.4-δεξιά ένθετη διακόσμηση εγχειριδίου από τον Τάφο V του Ταφικού Κύκλου Α των Μυκηναίων με σκηνές κυνηγιού (με λεοπαρδαλη) σε σύνθεση που περιλαμβάνει σκηνές από τον Νείλο. Για την Τελ-ελ-Ντάμπα, την Αλαλάχ, την Κάτνα όπως και τις Μινωικές τεχνικές νωπογραφιών και Αιγαιακές πρακτικές και παρεμβάσεις, γράφουν και οι Cline/Yasur-Landau/Goshen ([15, σελ.245, 247, 249-258]), η Brysbaert ([16]) και ο Bell ([17]: για κεραμική Αιγαιακού ρυθμού στα παράκτια μέρη της Συρο-Παλαιστίνης).

Είναι χαρακτηριστικό ότι, διακεκριμένοι αρχαιολόγοι αναφέρουν ότι: **(α)** στον 14ο αιώνα π.Χ. υπήρχε σχέση της περιοχής των Αδάνων με τους (Α)ΧΧΙγιόβα/Αχαιούς ([18], ευχαριστώ τον Καθηγητή Bryce για το άρθρο) και ότι ο Αμπί-Μίλκου ο βασιλιάς μιας πόλης του Λεβάντε γράφει στο

Εικόνα 3. Εγχειρίδιο από το Ρούτσι Μεσσηνίας της ΥΕΙΙ, με ένθετες εικόνες λεοπαρδάλων σε κυνήγι (ΠΗΓΗ: 13, σελ.287).

Αιγύπτιο Φαραώ (μάλλον τον Αχενατόν) ότι «ο Βασιλιάς της Ντανούνα/της-Χώρας-των-Δαναών πέθανε», **(β)** ο Moran ([19, σελ.238-239]) αναλύει ότι από τα συμφραζόμενα προκύπτει ότι η «Ντανούνα» αναφέρεται στην περιοχή των Αδάνων της Μικράς Ασίας, **(γ)** ο Beckman [20, ‘Sunaššura Treaty’] αναλύει ότι η αναφορά των Χεττιτικών κειμένων σε «Χώρα-Αντάνιγια/Land-of-Adaniya» (των Αδάνων) είναι το πρωιμότερο όνομα της Κιζζουβάτνα/ Κιλικίας (Εικ.1) κατά την εποχή του Τουνταλίου (15ος αιώνας π.Χ.), **(δ)** ο Duhaux ([21]) αλλά και οι Driessen/MacDonald ([22]) υποστηρίζουν ότι υπήρχε -εκείνην την εποχή- αποίκηση Μινωιτών και στις νησίδες του δέλτα του Νείλου, **(ε)** στο Ισραήλ, στο Τελ-Γκεζέρ, ανευρέθη ένα ξίφος Αιγαιακού τύπου Β, το οποίο κατά τον Shalev ([23]) «ήταν Μυκηναϊκής προέλευσης, σύμβολο/μέρος του κοινωνικού στάτους/επιπέδου της Αιγαιακής στρατιωτικής αριστοκρατίας, απότοκο της Μυκηναϊκής εμπορικής δραστηριότητας που ήταν ευρύτατα διαδεδομένη σε ολόκληρο το Λεβάντε/Εγγύς Ανατολή και συνέδεε το Λεβάντε του 14ου αιώνα π.Χ. με τους Μυκηναίους», τέλος δε, **(στ)** στην Ουγκαρίτ/Ugarit: η μεν Παλυβού ([24]) διαπιστώνει ότι «περιπλανώμενοι Μινωίτες και κάτοικοι από το Αιγαίο (Κυκλαδίτες, Θηραίοι, Κρητικοί) έχτιζαν Οικοδομήματα, διαδίδοντας έννοιες/αντιλήψεις του χώρου και των δομικών

Εικόνα 4. (Αριστερά) κεφάλι λεοπάρδαλης από την Κνωσσό, (δεξιά) Εγχειρίδιο από τον Τάφο V του Ταφικού Κύκλου Α των Μυκηνών με ένθετη διακόσμηση σκηνών κυνηγιού (με λεοπάρδαλη) και σκηνές από τον Νείλο(;) (ΠΗΓΗ: 13, σελ.283 που παραπέμπει στην Evelyn, 285, που παραπέμπει στον Evans).

συστημάτων, (στην αρχιτεκτονική) άγνωστα στους ντόπιους», η δε Steel ([25]) ομιλεί για αντίστοιχη διάδοση της Μυκηναϊκής κεραμικής σε ευρεία κλίμακα.

Όλες οι παραπάνω οι καταγραφές οδηγούν στο επαγωγικό συμπέρασμα ότι υπήρχε ευρύτατη εξαπλώση της Μινωικής και μετέπειτα της Μυκηναϊκής επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο, από τον 17ο έως και τον 14ο αιώνα π.Χ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1]. Giannakos K. 2018-forthcoming. Evidence from Aegean, Cyprus, Egypt, Levant, Asia Minor and Possible Dating of Trojan War (Part II), *50th TAAANTA XL (2018)*, D.W.P. Burgersdijk/J.P. Stronk/M.D. de Weerd (eds.), Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, accepted for publication.
- [2]. Giannakos K. 2016. Cutting-edge Technology and Know-How of Minoans/Mycenaeans during LBA and Possible Implications on the Dating of Trojan War, *TAAANTA XLVI-XLVII (2014-2015)*, D.W.P. Burgersdijk/J.P. Stronk/M.D. de Weerd (eds.), Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, 51-79.
- [3]. Giannakos K. 2015. The Aegean type Sword found at Hattuša and the written Sources about the Exchange of Technology at the Late Bronze Age, in Symposium *NOSTOI*, Stampolidis, N./C. Maner/K. Kopanias (eds.), Istanbul, 969-986.
- [4]. Giannakos K. 2013 Aegean type Swords and Finds in Anatolia, Technology of Metals and Structures, Written Sources and the dating of Trojan War, in *SOMA 2012, Identity and Connectivity*, Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology, University of Florence, CAMNES (Center for Ancient Mediterranean and Near Eastern Studies) and GAMA (General Association of Mediterranean Archaeology), Archaeopress, Publishers of British Archaeological Reports, BAR Intl Series 2581 (I), Vol. I, 427-440.
- [5]. Giannakos K. 2015. The Technology of Land Reclamation, Drainage and Irrigation Projects in MBA-LBA Greece and Possible Implications, *Journal Procedia 4 Elsevier*, 68-78.
- [6]. Muhly, J.D. 2005. Travelling Craftsmen: Love 'em or Leave 'em, in Laffineur, R./E. Greco, (Eds.), *EMPORIA - Aegeans in the Central and Eastern Mediterranean*, *Aegaeum* 25, vol.II, 685-690.
- [7]. Michailidou, A. 2005. The Value of Humans as a Commodity: Some Evidence from Egypt and the Near East, in Michailidou A., (Ed.), *ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 42 - Weight and Value in Pre-Coinage Societies, An Introduction*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 32-45.
- [8]. Michailidou, A./K. Voutsas. 2005: Humans as a Commodity in Aegean and Oriental Societies, in Laffineur, R./E. Greco, (Eds.), *EMPORIA-Aegeans in the Central and Eastern Mediterranean*, *Aegaeum*25:vol.I, 17-28.
- [9]. Bietak, M./E. Czerny (eds.), 2007: *The Synchronisation of Civilisations in the Eastern Mediterranean in the Second-Millennium B.C.*, vol. III, Proceedings of the SCIEEM 2000-2nd Euro Conference, Wien, 28th-May/1st-June 2003 (series: Denkschriften der Gesamtakademie, Bd.37; Contributions to the chronology of the Eastern Mediterranean, vol.9), Wien.
- [10]. Bietak, M. 2007: Bronze Age Paintings in the Levant: Chronological and Cultural Consideration, in: *Bietak/Czerny 2007*, 269-300.
- [11]. Niemeier, W.-D. 1991: Minoan Artisans travelling overseas: The Alalakh frescoes and Painted Plaster Floor at Tel Kabri, in: Laffineur R./L. Bosch, (eds.), *Thalassa: l'Égée préhistorique et la mer; actes de la troisième rencontre égéenne internationale de l'université de Liège*: Calvi, Corse, 23-25 avril 1990 (series: Aegaeum 7), Liège/Austin, TX, 189-201.
- [12]. Von-Ruden, C. 2015: A Touch of Luxury from the Western Fringe of the Ancient World: The Aegean Impact on the Qatna Wall Paintings, in: Pfälzner, P./Al-Maqdissi, M., (eds), *Qatna Studien Supplementa, fs Peter Pfälzner*, (Wiesbaden), 249-261.
- [13]. Morgan, L. 2010: A Pride of Leopards: A Unique Aspect of the Hunt Frieze from Tell El-Dabca, *Ägypten/Levante*(20), 263-301.
- [14]. Morgan, L. 2005: New discoveries and new ideas in Aegean wall painting, in *BSA*(13):21-44.
- [15]. Cline, E.H./Yasur-Landau A./Goshen, N. 2011: New Fragments of Aegean-Style Painted Plaster from Tel Kabri, *AJA*(115):2:245-261.
- [16]. Brysbaert, A. 2002: Common Craftsmanship in the Aegean and East Mediterranean BA: Preliminary Technological Evidence with Emphasis on the Painted Plaster from Tell-El-Dabca, *Ägypten und Levante*(12), 95-107.
- [17]. Bell, C. 2015: Maroni-Vournes Mycenaean Wares: a very Pictorial Assemblage, in Macdonald, C.F./E. Hatzaki/S. Andreou, (eds), *The Great Islands-fs Cadogan*, Athens, 206-210.
- [18]. Bryce, T.R. 2016: The land of Hiyawa/Que revisited, *AS*, 67-79, [ανεστίαση ευγενώς από τον Καθηγητή Trevor Bryce στον συγγραφέα].
- [19]. Moran, W.L. 1992: *Amarna Letters*, Baltimore.
- [20]. Beckman, G. 1999: *Hittite Diplomatic Texts*, Atlanta.
- [21]. Duhoux, Y. 2003: *Des Minoens en Egypte? "Keftiu" et "les îles au milieu du Grand-Vert"*, Louvain-la-Neuve.
- [22]. Driessen, J./C.F. MacDonald. 1997. *The Troubled Island, Minoan Crete before and after Santorini Eruption*, *Aegaeum*17.
- [23]. Shalev, S. 2004: *Swords and Daggers in Late Bronze Age Canaan* (series: Prähistorische Bronzefunde, Abteilung IV, 13. Band), Stuttgart.
- [24]. Palyou, C. 2007: The Cosmopolitan Harbor – Town of Ugarit and the "Aegean" Aspects of Its Domestic-Architecture, in: Betancourt, P.P./M.C. Nelson/H. Williams (eds.), *Krinoi kai Limenes-Studies in Honor of Joseph and Maria Shaw* (series: Prehistory Monographs, vol. 22), Philadelphia, PA.
- [25]. Steel, L. 2004b: A Good Feast-A Cup of Mellow Wine: Feasting in BA Cyprus, in: Wright, J.C., (ed), 2004: *The Mycenaean Feast*, ASCSA, Princeton, 161-180.

Βιβλία και πληροφορίες για την δράση της Αστυνομίας Πόλεων στον Πειραιά στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της

Του **ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗ**

Αντιπροέδρου Φιλοπολιτικής Στέγης Πειραιά
Προέδρου Ινστιτούτου Πειραιϊκών Μελετών

Στην πειραιϊκή βιβλιογραφία ελάχιστα είναι τα έντυπα που αναφέρονται στην Ελληνική Αστυνομία, τα περισσότερα στοιχεία διασπείρονται στις γενικές εκδόσεις της ιστορίας του σώματος.

Τα αστυνομικού περιεχομένου βιβλία που έχω υπ' όψη μου και βρίσκονται στην συλλογή μου:

-Ι. Π. Γαλουράκου. Υπασιπιστού της Διευθύνσεως Δημοσίας Ασφαλείας Πειραιώς. Η δημοσία ασφάλεια εις τον Πειραιά. Εγκρίσει του Γενικού Επιτελείου του Στρατού και του Αρχηγείου της Χωροφυλακής. Πειραιεύς 1928. {Τυπογραφικά και εκδοτικά καταστήματα Μαρακή και Δασκαλάκη. Τιμάται δραχμάς 25.-}. Διαστάσεις 23,8X16,7 σελίδες 52.

-Αστυνομικά διατάξεις Πειραιώς. (Συλλογή κωδικοποιημένη). Πειραιεύς. 1930. {Επιμέλεια Αναστ. Κ. Κατσούλη. Αστυνομίου Β'. Τυπογραφείον Εργατ. Εκδοτ. Συνεταιρισμού Πειραιώς. 1930}. Διαστάσεις 17,9X12,8 σελίδες 152.

-Ιωάννου Γ. Καλυβίτου.

Διευθυντού Αστυνομίας Πόλεων. Δικηγόρου. Ζητήματα Επιστημονικής Αστυνομίας και Ιατροδικαστικής. Εν Πειραιεί 1931. {Τύποις Σώμου και Καλλίνη}. Διαστάσεις 18,2X12,6 σελίδες 101 + ζ'.

-Εγκόλπιος Οδηγός Αστυφύλακος στα 1932-1933, Τύπος: Ιωάννου Δ. Χαντζάρα. Γ. Σκουζέ 24 - Πειραιεύς. Διαστάσεις 12,3X8,9. Σελίδες 50 + 16 κενές.

Ο Γεώργιος Τραυλός έγραψε σε πέντε νομίζω μέρη με συνεχή σελιδαρίθμηση την ιστορία της Ελληνικής Αστυνομίας με τα επιτεύγματά της στον Πειραιά.

Έχω τα τρία από τα πέντε μέρη του πρώτου τόμου, που δεν φαίνεται να κυκλοφόρησε δεύτερος:

-Από τα τριάντα χρόνια της Ελληνικής Αστυνομίας. "Πειραιεύς" Τόμος πρώτος. Μέρος δεύτερον. Σελίδες 132. Δραχ. 15.000. {"Ολοκαυτώματα" 28 Μαΐου 1923}. Διαστάσεις 17,5X12,5 σ. 132, από 129 έως 256.

-Από τα τριάντα χρόνια της Ελληνικής Αστυνομίας. "Ολοκαυτώματα" Τόμος πρώτος. Μέρος τέταρτον. Σελίδες 132. Δραχ. 15.000. Πειραιεύς. Διαστάσεις 17,5X12,5 σελίδες 369 - 496.

-Γιώργου Τραυλού. Ολοκαυτώματα. 1921 - 1951. Αθήναι. {Τόμος Πρώτος. Μέρος 5^{ον} και 6^{ον}. Πειραιεύς - Δραχ. 20.000}. Διαστάσεις 17,5X12,5 σελίδες 497 - 656.

-Αστυνομική Διεύθυνσις Πειραιώς. Κώδιξ αστυνομικών διατάξεων. Πειραιεύς 1955. {Κώδιξ νέων αστυνομικών διατάξεων Αστυν. Διευθύνσεως Πειραιώς. Εκ του τυπογραφείου Δ/σεως Εγκλ/κών Υπηρεσιών}. Διαστάσεις 13,4X10 σ. 424.

-Ιωάννου Γ. Καλυβίτη. Τ. Αρχηγού Αστυνομίας. Μια μικρή ιστορία. Η Αστυνομία Πόλεων και τα 40 χρόνια της. Αθήναι 1962. Διαστάσεις 24,3X17 σελίδες 32.

-Τα 40 χρόνια της Αστυνομίας Πόλεων. {Αρχηγείον Αστυνομίας Πόλεων. 1921-1961. Το παρόν λεύκωμα εξεδόθη δαπάναις του περιοδικού "Αστυνομικά Χρονικά" και θέλει διατεθή δωρεάν εις

τους συνδρομητάς της}. Σελ. 184 (Για την Αστυνομική Διεύθυνση Πειραιώς στις σελίδες 39 - 56).

Παρ' ότι συζητιόταν από πιο ωρίς, στα 1918 αποφασίστηκε επί Βενιζέλου να ιδρυθεί νέα αστυνομία στις μεγάλες πόλεις της Κερκύρας, Πατρών, Πειραιώς, Αθηνών (εκεί που από το 1906 δρούσε η Χωροφυλακή) και Θεσσαλονίκης έχοντας υπ' όψη την επιτυχημένη αστυνόμευση του Λονδίνου.

Έτσι στα 1919 ήλθε από την Αγγλία και έγινε μια οργανωτική ομάδα με αρχηγό τον Sir Fredirich Loch Halliday (1864 - 1937), και τους Σλόμαν, Κουγκάνον, Χιλ, Μπούμπιερ, Ριντ. Η Αστυνομία των Πόλεων συστάθηκε με τον νόμο 2461/ 25.7.1920 (Εφημερίς της Κυβερνήσεως. Τεύχος πρώτον. Αρ. φύλλου 176, 5.8.1920). Επόμενος νόμος ήταν ο 2815. Από στρατιωτικής φύσεως όπως ήταν η Χωροφυλακή, η Αστυνομία έλαβε καθαρά πολιτική κατεύθυνση.

Πρώτα η Κέρκυρα γνώρισε τον Οκτώβριο του 1921 την νέα λειτουργία, αφού εκεί λίγους μήνες νωρίτερα άνοιξε η Αστυνομική Σχολή (έως το 1940). Οι άντρες

που τελείωναν τη Σχολή διορίζονταν αμέσως στα Αστυνομικά Τμήματα.

Τον Απρίλιο του 1922 είδαμε την Αστυνομία στην Πάτρα.

Στις 27 Μαρτίου 1923 ο Halliday μαζί με άλλους ειδικούς κλήθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών όπου είχε πολύωρη συζήτηση με τον Γεώργιο Παπανδρέου. Θέμα της ήταν η εγκατάσταση της Αστυνομίας στον Πειραιά (τρία τμήματα και ένας σταθμός). Η πρώτη αποστολή με επικεφαλής τον Αστυνόμο Β' Γεώργιο Κιάλα στρατωνίστηκε τον Απρίλιο σε αίθουσες του οικήματος του Τζανείου Ορφανοτροφείου, Φίλωνος και Ιπποδαμείας (Ευαγγελιστρίδας). Στον Πειραιά η Αστυνομία ανέλαβε στις 27 Μαΐου 1923. Η τελετή έγινε την επόμενη ημέρα στον Τινάνειο κήπο παρουσία του Γ. Παπανδρέου.

Υπάρχουν πλούσιες αναφορές για τις υποθέσεις που εξιχνίασε η Αστυνομία των Πόλεων και δικαίωσαν τις προσπάθειες των οργάνων της. Θα μπορούσα να κάνω μια αντιγραφή των κατορθωμάτων τους αλλά θα έπαιρνε έκταση, παραπέμπω να τα διαβάσει κάποιος από τα ίδια τα εκδοθέντα βιβλία. Τα περισσότερα αρχεία των Α. Τ. Πειραιώς αποτεφρώθηκαν δυστυχώς στην Χαλυβουργική.

Ο Ιωάννης Γ. Καλυβίτης χρημάτισε πρώτος Αστυνομικός Διευθυντής Πειραιώς στα 1923 - 1924. Υποδιευθυντής και επόπτης Αγορανομίας και Τροχαίας ο Γρηγόριος Πράττης (αναπλήρωσε τον Καλυβίτη από 12.7 έως 7.9.1923), υπασπιστής ο Αδριανός Αγγελίδης, προϊστάμενος διοικητικού ο Ιωάννης Πανόπουλος. Τα γραφεία εγκαταστάθηκαν στην διώροφη οικία της οδού Καραϊσκού 112 (τότε αριθμηση) και πλατείας Κοραή, όπου αργότερα

στέγασε το Τμήμα Τροχαίας Κινήσεως.

Το Τμήμα Γενικής Ασφαλείας ως ανεξάρτητο εγκαταστάθηκε στο οίκημα της οδού Κολοκοτρώνη και Χαριλάου Τρικούπη [μετά Γεωργίου και Αλκιβιάδου], Διοικητής ο Παναγιώτης Καλκάνης, υποδιοικητής ο Ι. Φλεριανός. Εκεί είχαμε και την Υπηρεσία Ελέγχου Διαβατηρίων. Το Τμήμα Γενικής Ασφαλείας μετονομάστηκε σε Υποδιεύθυνση Γενικής Ασφαλείας.

Το Α' Αστυνομικό Τμήμα εγκαταστάθηκε στην Πηγάδα, στην Α-ντωνίου Θεοχάρη [μετά Μακρυγιάννη και Ιωνιδών]. Διοικητής ο Γεώργιος Κιόλας. Μετά οι Χ. Σάρρος, Ερωτ. Φαραντάτος, Αναστ. Κατσούλης.

Το Β' Αστυνομικό Τμήμα στην γωνία Φίλωνος και ΙΙ Μεραρχίας [μετά Καποδιστρίου 7]. Διοικητής ο Γ. Κιόλας. Μετά οι Γεώργιος Πειρουνάκης, Ι. Σαρρηγιάννης (προσωρινός), Ιππ. Αγέλαστος.

Το Γ' Αστυνομικό Τμήμα, στην Ρεαίνα - Αγίου Διονυσίου [μετά Αρτεμισίου και Κεραταινίου (Παπαστράτου)], διοικήθηκε στην αρχή από τον Εμμανουήλ Σπανάκη και μετά από τους Χ. Σάρρο, Αδριανό Αγγελίδη, Χρ. Κίτρα.

Ο Αστυνομικός Σταθμός Τζαβέλλα [μετά Κόκκαλη 7] με υπαστυνόμο τον Αλεξ. Φούφα μετονομάστηκε σε Δ' Αστυνομικό Τμήμα (19.12.1923) με διοικητή τον Ν. Κατραμπασά και μετά τον Ερωτ. Φαραντάτο.

Στις αρχές του 1924 (12.5) η Αστυνομία Πόλεων επεκτάθηκε στην Νέα Κοκκινιά με την ίδρυση του Ε' Αστυνομικού Τμήματος και πρώτο διοικητή τον Γεώργιο Μαρούδη [Βοσπόρου 15].

Στις 17.9.1924 έγινε ο Αστυνομικός Σταθμός Δραπετσώνας υπαγόμενος στο Γ.Α. Τ. με διοικητή τον υπαστυνόμο Κατσούλη και μετά τον Ι. Μπερσή. Πιο μετά πήρε την ονομασία Ανεξάρτητος Αστυνομικός Σταθμός Δραπετσώνας με διοικητή τον υπαστυνόμο Ηλία Κρητικό τον Μάιο του 1925. Αργότερα έγινε το ΣΤ' Αστυνομικό Τμήμα [Μακεδονίας - Αγίου Γεωργίου με σταθμό στην Γεροντάκου - Αγ. Παντελεήμονος].

Άλλα Τμήματα υπήρξαν: Ασφαλείας, Ειδικής Ασφαλείας, Αγορανομίας, Τροχαίας Κινήσεως, Ελέγχου Λιμένων, Ηθών. Ακόμα είχαν τοποθετηθεί και αστυνομικοί δημόσιοι κατήγοροι.

Πολύ αργότερα, ο Καλυβίτης γράφει στις αναμνήσεις του:

"Η κατάσταση την οποίαν εύρεν η Αστυνομία στον Πειραιά από απόψεως τάξεως και καθαριότητας ήτο αξιοθρήνητος. Λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής και της συρροής πολλών χιλιάδων προσφύγων στον Πειραιά, πολλοί δρόμοι ήσαν αδιάβατοι και βρωμεροί. Εδώ έβλεπες σωρούς σκουπιδιών, εκεί υπαιθρία κουρέια και πιο πέρα μεζετζίκια. Τα Τμήματα τάξεως κατέβαλον υπερανθρώπους προσπάθειάς δια να ξεκαθαρίσουν την κόπρο αυτή του Αυγείου.

Η τάξις εις τας οδούς αργά-αργά απεκατεστάθη, των υπαιθρίων κουρείων και μαγειρείων μεταφερθέντων μακράν των κέντρων της πόλεως παρά τας σοβαράς αντιρρήσεις του τότε Αρχηγού της επαναστάσεως αιμνήστου Στρατηγού Ν. Πλαστήρα, ο οποίος με εκάλεσε εις το γραφείο του και μου συνέστησε να είμαι επιεικής προς τους αδελφούς πρόσφυγας, προσθέσας ότι ούτοι είναι άξιοι πάσης προστασίας, τόσοσν υπό της Πολιτείας όσον και υπό των αρχών. Την επιθυμίαν αυτήν του αιμνήστου Πλαστήρα εξετέλεσα αναντιρρήτως και εις το γεγονός αυτό ωφείλετο, ως ανωτέρω ανέ-

φερα, η μεθοδική απομάκρυνσις των στασίμων μικροπωλητών εκ των κέντρων εις άλλα σημεία της πόλεως του Πειραιώς. Αι πρώται αστυνομικαί διατάξεις τάξεως και ησυχίας ήρχισαν εδώ να εφαρμόζονται μεθοδικώς και με βραδύν ρυθμόν.

Η Αστυνομία των ηθών περισυνέλεξε όλας τας ιεροδούλους και τας ενέκλεισε στα Βούρλα (οίκοι ανοχής, τους οποίους τη μερίμνη της ευπρέπιοε και κατέστησε κατοικησίμους). Καθιέρωσε τακτικήν υγειονομικήν επιθεώρησιν και εξετάσιν όλων των ιεροδούλων, και τας εφωδίασε με σχετικά βιβλίρια. Επέτυχε με τη συνδρομή του Δήμου να εξωραΐση τα Βούρλα, τα αίσχος αυτό του Πειραιώς.

Το έργον του Τμήματος Ασφαλείας υπήρξε δυσκολώτερο, διότι από όλην την Ελλάδα είχαν συρρεύσει στον Πειραιά δεκάδες κλεπτών και διαρρηκτών. Εν τούτοις η Αστυνομία με τας επιτυχίας της εις την δίωξιν του εγκλήματος, κατώρθωσε να μειώση κατά πολύ την εγκληματικότητα, σφειλομένην κυρίως εις ανέργους και αλήτας.

Εκ των πρώτων μελημάτων του Τμήματος Ασφαλείας ήτο και η εκκαθάρισις της Πειραιϊκής Ακτής, εκ των διαφόρων κακοποιών, σωματεμπορών και χασισοποτών.

Η διέλευσις κατά την νύκτα εκ της Πειραιϊκής ακτής ήτο επικίνδυνος και σχεδόν αδύνατος. Όλοι οι φιλήσυχoi Πειραιείς απέφευγον, κατά την νύκτα κυρίως, την διέλευσιν των εκ των άντρων των εκεί κακοποιών, διότι εκτός από το πορτοφόλι των, εκινδύνευε και η ζωή των. Το Τμήμα Ασφαλείας εργάσθη μετά κόπου και ζήλου απαράμιλλου και επέτυχε το ξεκαθάρισμα της ακτής από όλα τα προαναφερθέντα κακοποιά στοιχεία. Ένας κακοποιός απ' αυτούς που ελυμαίνοντο την ακτήν φεύγων είπε "δεν μας σγκώννει το κλίμα του Πειραιά" και αυτό μαρτυρεί την επιτυχίαν του Τμήματος εις τον

τομέα αυτόν της αρμοδιότητός του ...".

Ο Καλυβίτης μετά τον Πειραιά συνέχισε την καριέρα του ως διευθυντής στην νεοσύστατη Αστυνομία στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 1925 (οίκημα των οδών Ίωνος και Βερανζέρου).

Άξιο μνηείας είναι οι διαρκείς αντιπαράθεσεις των οργάνων της Χωροφυλακής με εκείνων της Αστυνομίας. Οι μεν ειρωνεύονταν και κατηγορούσαν τους δε, ο καθένας υπερεκτιμούσε τα κατορθώματα της υπηρεσίας του και τόνιζε τις αδυναμίες του άλλου. Δυνάμει του Ν. Δ. της 18 Οκτωβρίου 1925 "περί Οργανισμού Χωροφυλακής" αυτή εγκαταστάθηκε πάλι στον Πειραιά ως Σώμα Δημοσίας Ασφαλείας Πειραιώς.

Στην Χωροφυλακή ανέλαβε την διοίκηση ο Ταγματάρχης Ιωάννης Νάσκος. Έτσι το πρωινό της 18.1.1926 ξεκίνησαν οι πρώτες περιπολίες στον Πειραιά. Σχεδόν τρία χρόνια μετά ο Π. Γιαλουράκος με το βιβλίο του ανέδειξε την χρησιμότητά της στην πόλη.

Συνελήφθησαν πλαστογράφοι δολαρίων και τσεκς Τραπεζών, καταχραστες, μέλη συμμοριών, διακινητές ναρκωτικών, λαθρέμποροι συναλλάγματος, έκλεισαν τεκέδες, διαλεύκαναν ποινικά αδικήματα και εγκλήματα. Παρόμοια επιτεύγματα ανέδειξε και η Αστυνομία. Το αρνητικό, αφού υπάκουαν στις διαταγές των τότε κυβερνήσεων, στάθηκε η αυστηρή αντιμετώπιση, καταστολή κι εξάρθρωση του κομμουνιστικού μηχανισμού.

Σαράντα χρόνια αργότερα, μετά τον πόλεμο και τον εμφύλιο, στην δεκαετία του 1960, ο εκουγχρονισμός της Αστυνομίας ήταν πλέον γεγονός.

Αρχικά ενοικίαζαν χώρους που δεν πληρούσαν και τόσο τις ανάγκες τους. Αργότερα το Υπουργείο Εσωτερικών έβρισκε κάπως καλλίτερα κτήρια. Η ενοικίαση στον Πειραιά του μεγάρου της οδού Β. Κωνσταντίνου (Ηρ. Πολυτεχνείου) 37, ιδιοκτησίας του Ταμείου Υγείας Υπαλλήλων Α. Τ. Ε., ήταν μια καλή λύση. Στο επτάωρο νεόδμητο με δύο ανελκυστήρες η Αστυνομία πήρε από τον 2ο έως τον 7ο όροφο. Ψηλά στέγασε την λέσχη, την βιβλιοθήκη, μπαρ, κυλικείο, αίθουσα συγκεντρώσεων - διαλέξεων. Το Α' Α. Τ. μεταφέρθηκε στα 1961 στο νεόκτιστο της οδού Αφεντούλη 20.

Ο ΜΑΧΑΡΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΠΟΥΡΤΑΛΑΣ

Όμως ας αφήσουμε το σημαντικό έργο της τοπικής Αστυνομίας Πόλεων, να μην βαρύνω το κείμενο με λεπτομέρειες που μπορεί εύκολα κάποιος να βρει αλλού, ειδικά στα αστυνομικά περιοδικά και στις πολιτικές εφημερίδες.

Θα επαναφέρω στην μνήμη το ευτράπελο περιστατικό που συνέβη στην Αθήνα στα πρώτα χρόνια, δημοσιευμένο σε εφημερίδες της εποχής και αναμασημένο αργότερα με κάθε τρόπο έκφρασης από διάφορους συντάκτες. Με το θέμα ασχολήθηκε ο Σπύρος Λεωτσάκος στα Αστυνομικά Χρονικά. Ο ίδιος ο Καλυβίτης το παρουσίασε περιληπτικά στο βιβλίο του στα 1962 που αντιγράφηκε στην Αστυνομική Επιθεώρηση, Δεκέμβριος 1989, σελίδα 804.

Ένα βράδυ έγινε μια υπηρεσιακή σύσκεψη στα γραφεία της Αστυνομικής Διεύθυνσης από τους Ιωάννη Καλυβίτη, Αριστ. Κουτσουμάρη, Θεόδωρο Λεονταρίτη. Αφορμή έδωσε τηλεφώνημα που έλεγε ότι στο πολυτελές Ξενοδοχείο ΠΤΙ ΠΑΛΑΙ της Λεωφόρου Κηφισίας (Βασιλίσσης Σοφίας) προσερχόταν πολύς εκλεκτός κόσμος με φράκα, στολές, παράσημα ενώ οι κυρίες με τις ακριβές φορεσιές τους. Δινόταν επίσημη δεξίωση από την Κυβέρνηση προς τιμή του μαχαραγιά της Καπουρτάλας.

Η Διεύθυνση δεν είχε λάβει καμιά είδηση. Ο Καλυβίτης διέταξε τους δυο αξιωματικούς να μεταβούν επί τόπου και να εξακριβώσουν τι συνέβαινε. Διέταξε επίσης τον διοικητή του Γ' Τμήματος Αστυνομίας Δημήτριο Βρανόπουλο (κατόπιν βουλευτή και Υπουργό Συγκοινωνιών) και τον διοικητή της Τροχαίας Κατραμπασά να πάνε κι αυτοί προς τήρηση της τάξης. Όταν έφτασαν, βρήκαν πάμπολλα ιδιωτικά και αυτοκίνητα και ταξί, που είχαν πιάσει ουρά να αποβιβάσουν τους επιβάτες τους.

Σε ποιον να απευθυνθούν και να δώσουν εξηγήσεις; Τον Γεώργιο Καφαντάρη με την γυναίκα του, μόλις πρόλαβαν να τον σταματήσουν στις σκάλες. "Συγγνώμη κ. Πρόεδρε", "Τι τρέχει παρακαλώ". "Κάποια παρεξήγησης... η δεξίωση δεν πρόκειται να δόθει". "Ο Μαχαραγιάς δεν ήλθε" απάντησαν οι αστυνομικοί. "Φίλτατέ μου.. Μα φίλτατέ μου (έτσι έλεγε συχνά ο Καφαντάρης) θα έπρεπε το Υπουργείον των Εξωτερικών να μας ειδοποιήσει σχετικώς όχι να μας κάνει να ντυνόμαστε!". "Συγγνώμη κ. Πρόεδρε, έχετε πρόσκληση," ρώτησε ο Κουτσουμάρης, "Και βέβαια κ. Διοικητά, απρόσκλητος θα ηρχόμην φίλτατέ μου". Η πρόσκληση έλεγε τα εξής περίπου: "Υπουργείον Εξωτερικών. Τμήμα Εθιμοτυπίας. Καθ' υψηλήν Υπουργικήν εντολήν έχω την τιμήν να παρακαλέσω Υμάς όπως μετά της α-

ξιοτίμου συζύγου σας, τιμήσετε δια της παρουσίας σας την δεξίωσιν που δίδει η Κυβέρνησις της Ελληνικής Δημοκρατίας την προσεχή Δευτέραν... τρέχοντος μηνός και ώραν 9 και 30' μ.μ. εις τας αιθούσας του Ξενοδοχείου "Πτι Παλαί" προς τιμήν της αφιχθείσης Α.Β.Υ. του Μαχαραγιά της Καπουρτάλας. Ένδυμα επίσημον ή μεγάλη στολή μετά παρασήμων. Εντολή Υπουργού Δ. Καλλογιάννης". Η υπογραφή ήταν έντυπη και η σφραγίδα καμιά σχέση δεν είχε με εκείνη του Υπουργείου. Ο φάκελος έφερε γραμματόσημο που φυσικά δεν θα υπήρχε αν προερχόταν από επίσημη υπηρεσία.

Αμέσως διαπιστώθηκε ότι ήταν φάρσα. Ήλθαν ακόμη ο Παπαναστασίου, ο Τσαλδάρης... Υπολογίστηκαν πάνω από 300 τα άτομα. Η Αστυνομία περιορίστηκε να απομακρύνει τον κόσμο που έπεσε θύμα της φάρσας. Γέλασαν με

την καρδιά τους. Ο Κουτσουμάρης όμως δεν το έβαλε κάτω. "Πού θα μου πάνε οι άτιμοι" έλεγε.

Μετά από πολλές έρευνες και ύστερα από μήνες βρήκε ότι οι προσκλήσεις είχαν τυπωθεί σε ένα μικρό συνοικιακό τυπογραφείο του Πειραιά.

Ο τυπογράφος ομολόγησε και αποκάλυψε τα ονόματα. "Ήσαν όλοι τους "καλόπαιδα" όπως ελέγοντο τότε, οι σημερινοί τεντυμπόδες".

Επειδή ούτε πλαστογραφία υπήρχε, ούτε απάτη ο Κουτσουμάρης αρκέστηκε να απευθύνει στους νέους εκείνους μια αυστηρότατη κατσαδά και να δώσει τα ονόματά τους στον τύπο της εποχής εκείνης, μαζί με την αγγελία της εξιχνίασης της υπόθεσης...

ΣΧΟΛΙΑ

Kapurthala: πόλη και περιφέρεια στο Punjab της Ινδίας. Ο Jagatjit Singh γεννήθηκε στα 1872, ανέβηκε στον θρόνο στις 16.10.1877 και κυβέρνησε επί 71 συνεχή χρόνια ως τον θάνατό του στις 19.6.1949. Στα 1890 ανέλαβε πλήρως την εξουσία (Raja of Kapurthala). Μαχαραγιάς ονομάστηκε στα 1911 (Maharaja of Kapurthala). Ο μαχαραγιάς απέκτησε πολλούς τίτλους, είχε υψηλή μόρφωση και ήταν πολυταξιδεμένος. Παντρεύτηκε έξι φορές, στα 1908 την Ισπανή Anita Delgado (1890 - 1962) από τις οποίες (εκτός από την τελευταία) απέκτησε πέντε γιους και μια θυγατέρα. Στην δεκαετία του 1920 επισκέφτηκε την Ευρώπη ως Ινδός αντιπρόσωπος στην γενική συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών στην Γενεύη (1925, 1927, 1929) αλλά και αργότερα για άλλους λόγους. Αν τα πλοία που επέβαινε είχαν έλθει και στον Πειραιά, θα διέμενε σε πολυτελή ξενοδοχεία στην Αθήνα. Αυτό θα πρέπει να αναδιφήσει κάποιος στον ημερήσιο τύπο της εποχής.

Η δεύτερη τριήρης από τον Πειραιά

Ο άδελος του πλοίου της σωτηρίας

του **Στέφανου Μίλεση**

Συγγραφέα - ιστορικού ερευνητή
Προέδρου Φιλολογικής Στέγης Πειραιώς

Την άνοιξη του 430 π.Χ. ένα είδος εξανθηματικής ασθένειας, ο λοιμός, εμφανίζεται στον Πειραιά. Προηγούμενα είχε παρουσιαστεί στην Αιθιοπία, όπου διαμέσου της Αιγύπτου και της Λιβύης έφτασε προφανώς με κάποιο πλοίο και στον Πειραιά. Ο λοιμός βρήκε τους Αθηναίους έγκλειστους μέσα στα τείχη της πόλης, καθώς ο Πελοποννησιακός πόλεμος διένυε ήδη τη δεύτερη χρονιά, με τον Βασιλιά Αρχίδαμο να έχει εισβάλει στην Αττική γη. Η συγκέντρωση μεγάλου πλήθους ανθρώπων σε περιορισμένο χώρο (εντός των τειχών) συνετέλεσε στη γρήγορη εξάπλωση της νόσου. Οι ιατροί της εποχής αδυνατούσαν να προσφέρουν βοήθεια, καθώς πρώτη φορά καλούνταν να αντιμετωπίσουν μια άγνωστη μέχρι τότε ασθένεια. Τότε ήταν που εμφανίστηκε από την Κω ο ιατρός Ιπποκράτης, ο οποίος παρατήρησε ότι οι σιδηρουργοί ήταν οι μόνοι που δεν είχαν μεγάλες απώλειες από την μεταδοτική ασθένεια. Έτσι συνέστησε την απολύμανση "δια της φωτιάς" προς αντιμετώπισή της. Η Αθήνα είχε μεταβληθεί σε ένα απέραντο στρατόπεδο θανάτου, με χιλιάδες ανθρώπους να πεθαίνουν στους δρόμους δίπλα σε δημόσιες βρύσες, σε μια απεγνωσμένη προσπάθειά τους να οβήσουν την ακατάσχετη δίψα, σύμπτωμα της ασθένειας, που προκαλούσε την αίσθηση

ότι καίγονταν τα σωθικά τους. Καθώς λοιπόν ο κόσμος ένιωθε ότι σωτηρία δεν υπήρχε, παρατηρήθηκε γενική χαλάρωση των ηθών. Οι ζωντανοί στράφηκαν προς τις ηδονές και τις άλλες απολαύσεις. Όλοι κοιτούσαν να ζήσουν τις μέρες που τους απέμεναν αδιαφορώντας για την ηθική, τους νόμους ή τον ανθρωπισμό. Η νόσος προκάλεσε το θάνατο ακόμα και του Περικλή, αφού προηγούμενα είχε χτυπήσει αλύπητα την οικογένειά του. Έτσι στις δύσκολες εκείνες στιγμές χάθηκε μια σπουδαία φωνή σύνεσης και νηφαλιότητας. Ο λαός έμεινε ευάλωτος να διαφεντεύεται από σοφιστές ενώ κυριαρχούσε στην αγορά η ρητορική μίσους. Οι μέρες ήταν πονηρές! Οι άνθρωποι λάμβαναν βιαστικές αποφάσεις, ενεργούσαν κάτω από την πίεση της εσχατολογίας και της εκδίκησης. Κάτω από τέτοιες συνθήκες έφτασε στην Αθήνα η είδηση της αποστασίας της Μυτιλήνης. Οι Μυτιληνιοί είχαν προσπαθήσει και παλαιότερα να αποκόψουν την εξάρτησή τους από τους Αθηναίους αλλά είχαν αποτύχει. Τώρα όμως βλέποντας τους Αθηναίους να πολιορκούνται και το λοιμό να τους αποδεκατίζει, θεώρησαν ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή για να αποστατήσουν και να ενώσουν όλες τις πόλεις της Λέσβου υπό την κυριαρχία τους. Τότε οι Αθηναίοι έστειλαν στόλο για να καταστεί-

λει με τη βία την αποστασία. Οι Μυτιληνιοί οχυρώθηκαν στα τείχη τους, αναμένοντας βοήθεια από τους Πελοποννησίους. Όμως ο κραταιός αθηναϊκός στόλος αποτελούμενος την εποχή εκείνη από διακόσιες πενήντα τριήρεις κυριαρχεί στις θάλασσες. Οι Μυτιληνιοί από τη μια δεν βλέπουν να εμφανίζεται ο στόλος των Πελοποννησίων, ενώ από την άλλη οι μέρες περνούν με αποτέλεσμα να εξαντληθούν τα αποθέματα του σταριού που εξασφάλιζαν τη σίτισή τους. Υπό το κράτος της απελπισίας παραδίδονται στον Στρατηγό των Αθηναίων Πάχη, ελπίζοντας σε μια ήπια μεταχείριση. Από την πλευρά του ο Στρατηγός αφού στέλνει χίλιους άνδρες των Μυτιληνίων στην Αθήνα (αυτοί θεωρήθηκαν οι πρωταίτιοι) παραμένει ο ίδιος στο νησί αναμένοντας οδηγίες. Στο μεταξύ οι Αθηναίοι βρίσκονται σε παροξυσμό. Ευάλωτοι στους δημαγωγούς, ξενυχτούν, πίνουν και διασκεδάζουν αναμένοντας τη μετάδοση της θανατηφόρας ασθένειας. Νιώθουν ότι ο χρόνος τους συντομεύει και μαζί με αυτόν λιγοστεύει και κάθε στοιχείο ανθρωπισμού. Με ψήφισμα αποφασίζουν όχι μόνο να θανατώσουν τους χίλιους αιχμαλώτους από τη Μυτιλήνη, αλλά να φονεύσουν και όλους τους εφήβους και να εξανδραποδίσουν τις γυναίκες και τα παιδιά. Διατάσσουν μια τριήρη να αποπλεύσει από τον Πειραιά για τη Μυτιλήνη με αποστολή τη μεταφορά της διαταγής. Μόλις η τριήρης αναχώρησε από τον Πειραιά για να μεταφέρει το σκληρό μήνυμα θανάτωσης των Μυτιληνίων, οι Αθηναίοι άρχισαν να σκέφτονται εκ νέου την τρομερή απόφαση που είχαν λάβει. Την επόμενη κιόλας ημέρα συγκεντρώθηκαν για δεύτερη φορά στην Εκκλησία του Δήμου όπου οι αντίθετοι στις απόψεις Κλέωνας και Διόδωτος λογομάχησαν μεταξύ τους. Ο δημαγωγός Κλέωνας υποστήριξε ότι η ποινή που επιβλήθηκε,

έπρεπε να ισχύσει και να μην μείνει ο λαός της Μυτιλήνης ατιμώρητος, διότι ενωμένος κι αυτός μετά των ολιγαρχικών στράφηκε εναντίον τους. Οι Αθηναίοι θα έπρεπε επίσης να ανησυχούν για την διατήρηση της ηγεμονίας τους και όχι για το καλό τους όνομα, για το αν δηλαδή θα τους χαρακτήριζαν σκληρούς ή απάνθρωπους. Στον αντίποδα αυτής της λογικής, υπήρχε ο ήρεμος λόγος του ρήτορα Διοδότου που έλεγε ότι όποιος ακολουθεί μια επιτήδεια πολιτική έναντι του εχθρού του είναι ισχυρότερος από το εκείνον που μεταχειρίζεται άστοχα τη βία. (Θουκυδίδης γ' 48-1). Και οι Αθηναίοι ακούγοντας μια τον έναν και μια τον άλλο περιήλθαν σε αμηχανία και δεν ήξεραν τι να αποφασίσουν. Και όταν ήρθε η ώρα της ψηφοφορίας δια ανατάσεως των χεριών, σημειώθηκε σχεδόν ισοψηφία, αλλά υπερίσχυσε η γνώμη του Διοδότου. Έτσι αποφάσισαν να ανακαλέσουν το προηγούμενο ψήφισμά τους και να ματαιώσουν τη διαταγή της φρικτής σφαγής. Δυστυχώς από την υπαναχώρηση της απόφασης των

Αθηναίων δεν εξαιρέθηκαν οι χίλιοι Μυτιληνιοί αιχμάλωτοι οι οποίοι θανατώθηκαν. Τουλάχιστον θα γλύτωναν οι κάτοικοι της Μυτιλήνης. Όμως ήδη μια τριήρης είχε αναχωρήσει από τον Πειραιά ως αγγελιαφόρος εξόντωσης μιας ολόκληρης πόλης και μάλιστα είχαν περάσει 24 ώρες από την αναχώρησή της. Πώς θα μπορούσε άραγε να μεταδοθεί έγκαιρα η αλλαγή απόφασης με τα τεχνικά μέσα εκείνης της εποχής; Αποφασίστηκε να αποπλεύσει μια δεύτερη τριήρης, η οποία θα κινείτο γρηγορότερα της πρώτης για να την προλάβει! Οι Πρεσβευτές της Μυτιλήνης στην Αθήνα, που προφανώς κατέβαλαν άοκνες προσπάθειες για να σώσουν την πόλη τους, κατέβηκαν στον Πειραιά όπου συνάντησαν τους κωπηλάτες της δεύτερης τριήρους και τους υποσχέθηκαν αμοιβή, εάν επιτύγχαναν να κωπηλατήσουν τόσο γρήγορα, ώστε να φτάσουν πριν από την πρώτη τριήρη που είχε αναχωρήσει πριν από ένα μερόνυχτο. Εφοδίασαν το πλήρωμα με άρτο, οίνο και λάδι. Και οι

Ξεκίνησαν από τον Πειραιά με καθυστέρηση 24 ωρών, κι όμως κατόρθωσαν να αφιχθούν στο λιμάνι της Μυτιλήνης, λίγα μόλις λεπτά ύστερα από την έλευση της πρώτης τριήρους. Από μελετητές της αρχαίας ναυτικής τέχνης γνωρίζουμε ότι η μέγιστη ταχύτητα που επιτύχαναν οι κωπηλάτες μιας τριήρους ήταν 8 - 10 ν. μ. τα οποία όμως προσέγγιζαν για σύντομο χρόνο (ταχύτητα εμβολισμού). Όμως το πλήρωμα της δεύτερης τριήρους όφειλε να εκτελέσει όλο το δρομολόγιο Πειραιάς - Μυτιλήνη με "ταχύτητα εμβολισμού" (πλήρης ταχύτητα) ώστε να "πιάσει" την προηγούμενη τριήρη που ανυποψίαστη θα ταξίδευε στη μισή ταχύτητα (παραγωγική). Σχετικές έρευνες που διεξήχθησαν στο Πανεπιστήμιο Λιντς (Μεγάλης Βρετανίας) (σχετική δημοσίευσης εφημερίδα "ΤΑ

ΝΕΑ" φ. 12.2.2007 άρθρο Γ. Αγγελόπουλου), κατέγραψαν ότι οι Ερέτες της δεύτερης τριήρους για να καλύψουν την απόσταση Πειραιά - Μυτιλήνης που είναι 188 ν.μ., έπιασαν το μέγιστο των δυνατοτήτων ενός ανθρώπινου οργανισμού και το διατήρησαν επί πολλές ώρες και όχι μόνο για κάποια λεπτά όπως είχαν εκπαιδευτεί να κάνουν στην πλεύση εμβολισμού. Το γεγονός δεν διέφυγε της προσοχής του περιοδικού "New Scientist" (τεύχος 2590), που στο σε άρθρο του καταγράφεται ο τίτλος "When men were Gods" (Όταν οι άνδρες ήταν Θεοί). Τέλος ο Θουκυδίδης δεν αναφέρεται ότι προηγήθηκε κάποια επιλογή των "Αρίστων Ερετών" για την δημιουργία μιας συγκεκριμένης ομάδας, αλλά απλώς καταγράφει "έστειλαν ένα δεύτερο καράβι". Από αυτό συμπεραίνουμε ότι και οι 42.500 στο σύνολό τους Ερέτες, που επάνδρωναν τα πλοία (170 Ερέτες ανά πλοίο X 250 τριήρεις) είχαν την ικανότητα να εκτελέσουν με την ίδια επιτυχία τον ίδιο άθλο! Η καταγραφή του επιτεύγματος της δεύτερης τριήρους και της σωτηρίας της Μυτιλήνης ίσως περνά απαρατήρητη μπροστά στα γεγονότα της αρχαίας μας ιστορίας που συναρπάζουν, ωστόσο σε κάθε περίπτωση καταγράφεται μια ακόμα εντυπωσιακή ιστορία με αφετηρία τον αρχαίο Πειραιά, αλλά και ένα επίτευγμα της φυσικής ικανότητας του ανθρώπου που έχει τεθεί ήδη προς μελέτη από τα πανεπιστήμια του εξωτερικού.-

ναύτες ανταποκρινόμενοι κωπηλατούσαν αδιάκοπα, τρώγοντας το ψωμί βουτηγμένο στο λάδι και στο κρασί. Και καθώς είχαν χωριστεί σε δύο ομάδες, η μια κοιμόταν όσο η άλλη κωπηλατούσε. Και συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό και η τύχη στην επίτευξη της αποστολής της δεύτερης τριήρους καθώς δεν φύσηξε αντίθετος άνεμος ή κυματισμός, ούτε προέκυψε κάποια αβάρια που θα μπορούσε να καθυστερήσει το ταξίδι της. Όμως και η πρώτη τριήρης δεν έφτασε στον προκαθορισμένο χρόνο, γεγονός που μας κάνει να πιστεύουμε ότι μάλλον οι κωπηλάτες της, γνώστες της τρομερής διαταγής που κόμιζαν, καθυστερούσαν την άφιξή τους ελπίζοντας ότι ίσως κάτι να αλλάξει. Ανέμεναν στην κυριολεξία ένα θαύμα. Και αυτό το θαύμα έγινε! Διότι μπορεί τελικώς η πρώτη τριήρης να έφτασε και πρώτη όπως είχε ξεκινήσει, ο χρόνος όμως που μεσολάβησε μέχρι την άφιξη της δεύτερης τριήρους ήταν μερικά μόνο λεπτά! Αυτή την πληροφορία μας την δίνει ο ίδιος ο Θουκυδίδης καθώς καταγράφει ότι ο χρόνος που μεσολάβησε ήταν "όση ώρα χρειάστηκε ο Πάχης να διαβάσει το ψήφισμα και να ετοιμαστεί να εκτελέσει την διαταγή" (Θουκ. Γ' 49-4). Όση ώρα δηλαδή χρειάζεται κάποιος για να αναγνώσει κείμενο ενός σύντομου εγγράφου. Και η Μυτιλήνη σώθηκε για λίγο μόλις χρόνο! Το πλήρωμα της δεύτερης τριήρους είχε πετύχει το ακατόρθωτο. Οι άνδρες της

Πηγές:

- Γ.Ν. Φιλάρετος, "Δύο τριήρεις αγγελιαφόροι από Πειραιώς εις Μυτιλήνην", ημερολόγιο Σκόκου του 1902. (Ανατύπωση εκ του τυπογραφείου Ανέστη Κωνσταντινίδου, 1902).
- Θουκυδίδης ιστορίαι γ'
- "Ιστορία της Ελλάδος", Σπυρίδωνος Λάμπρου, Τόμος Β', Εκδόσεις Πελεκάνος
- "Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος συγγραφέας υπό του Άγγλου ΘΩΜΑ ΚΕΙΤΛΗ", Μετάφρασις Σπυρίδωνος Αντωνιάδου, Εν Αθήναις 1850.
- "Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι, Περικλής - Φάβιος Μάξιμος", Εκδοτικός Οίκος Ι.Ν. Ζαχαρόπουλου, Αθήναι 1954.
- Magazine "New Scientist", 10 Φεβρουαρίου 2007, τεύχος 2590, άρθρο με τίτλο "When men were Gods" by Stephanie Pain
- Εφημερίδα "ΤΑ ΝΕΑ", φ. 12.2.2007, άρθρο Γεωργίου Αγγελόπουλου με τίτλο "Σούπερ Αθλητές στις Τριήρεις".

Έργα ανάδειξης της αρχαίας πόλης της Λισού

Μία νέα πολιτιστική διαδρομή δημιουργείται στα νότια της Περιφερειακής Ενότητας Χανίων καθώς, με χρηματοδότηση της Περιφέρειας Κρήτης και τη σημαντική συνδρομή του υπουργείου Πολιτισμού, γίνονται εργασίες για την ανάδειξη της αρχαίας Λισού.

Οι παρεμβάσεις που θα γίνουν είναι προϋπολογισμού 300.000 ευρώ και αφορούν κατά κύριο λόγο στερεωτικές, αναστηλωτικές και ανασκαφικές εργασίες, καθώς στόχος της προσπάθειας είναι να αποκαλυφθεί και το ωδείο που υπάρχει στον αρχαιολογικό χώρο, ώστε στη συνέχεια να προχωρήσει η μελέτη αποκατάστασής του.

Παράλληλα θα προχωρήσουν εργασίες για τη βελτίωση της προσβασιμότητας και η δημιουργία εποπτικού και ενημερωτικού υλικού, ώστε ο επισκέπτης να έχει μια πλήρη εικόνα του σημαντικού αυτού χώρου.

Η Λισός υπήρξε σημαντική, αυτόνομη πόλη της Κρήτης με συγκρότηση τουλάχιστον από τους κλασικούς χρόνους και φημισμένο λατρευτικό κέντρο μέχρι το τέλος της αρχαιότητας.

Ο Νάρκισσος της Πομπηίας «στο φως»

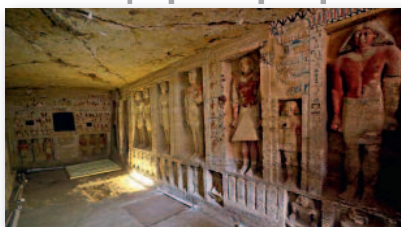
Αρχαιολόγοι στην Πομπηία ανακοίνωσαν ότι ανακάλυψαν μια εξαιρετικής τέχνης και τεχνικής νωπογραφία που απεικονίζει τον Νάρκισσο να παρατηρεί την αντανάκλασή του στα νερά μιας πηγής.

Η ανακάλυψη έγινε κατά τη διάρκεια μιας ανασκαφής στο Τμήμα V της ρωμαϊκής πόλης και έρχεται λίγους μήνες μετά την ανακάλυψη μιας άλλης νωπογραφίας, που απεικονίζει τον Δία να μεταμορφώνεται σε κύκνο για να αφήσει έγκυο τη Σπαρτιάτισσα βασίλισσα Λήδα.

Ο Νάρκισσος είναι ένα από τα πιο χαρα-

κτηριστικά πρόσωπα της ελληνικής μυθολογίας. Ένας ωραίος νέος της Βοιωτίας, γιος της Νύμφης Λειριώπης και του ποταμού Κηφισού. Κάποια μέρα καθισμένος ο Νάρκισσος κοντά σε μια πηγή είδε το πρόσωπό του στα νερά της πηγής. Γοητεύτηκε από την εικόνα του που καθρεφτιζόταν στο νερό και θέλησε, βυθίζοντας το βραχίονα του στο νερό να την αιχμαλωτίσει. Επειδή όμως παρά τις προσπάθειές του δεν το κατόρθωνε παρέμεινε στη θέση αυτή αυτοθαυμαζόμενος μέχρι που μαράζωσε και πέθανε. Στη θέση εκείνη μετά από λίγο φύτρωσε το ομώνυμο άνθος ως σύμβολο της φθοράς και των χθόνιων θεοτήτων.

Τάφος 4.400 χρόνων αποκαλύφθηκε στην Αίγυπτο

Ο τάφος ενός υψηλόβαθμου ιερέα που κατασκευάστηκε πάνω από 4.400 χρόνια πριν αποκαλύφθηκε στη νεκρόπολη της Σακάρα κοντά στο Κάιρο από αιγυπτιακή αρχαιολογική αποστολή, ανακοίνωσαν οι αιγυπτιακές αρχές.

Ο τάφος του ιερέα που ονομάζεται «Wahye» ανήκει στην 5η δυναστεία (ανάμεσα στο 2500 και 2300 π.Χ.) και τοποθετείται στη βασιλεία του φαραώ Νεφερίκαρ, σύμφωνα με τον υπουργό Αρχαιοτήτων της Αιγύπτου.

Ο τάφος είναι σε εξαιρετική κατάσταση και το εσωτερικό του είναι διακοσμημένο με γλυπτά που αναπαριστούν σκηνές με τον κάτοχο του τάφου, τη μητέρα του, τη σύζυγό του και την οικογένειά του. Υπάρχουν επίσης πολυάριθμες εσοχές με αγάλματα που αναπαριστούν τον ιερέα και μέλη της οικογένειάς του.

Τον Νοέμβριο του 2018, στην ίδια περιοχή, οι αιγυπτιακές αρχές είχαν ανακοινώσει την ανακάλυψη επτά τάφων, τέσσερις από τους οποίους χρονολογούνται 6.000 χρόνια πριν, από την ίδια αιγυπτιακή αρχαιολογική αποστολή. Οι αρχαιολόγοι έφεραν στο φως μεγάλο αριθμό σκαραβαίων και μουμιοποιημένων γατών.

Μούμιες άνω των 2.000 ετών ήρθαν «στην επιφάνεια» στην Αίγυπτο

Μούμιες, άνω των 2.000 ετών, που χρονολογούνται από τη δυναστεία των Πτολεμαίων και βρέθηκαν σε κατακόμβες στην Αίγυπτο, παρουσιάστηκαν από το υπου-

γείο Αρχαιοτήτων της Αιγύπτου, στον αρχαιολογικό χώρο Τούνα ελ Γκέμπελ, στα κεντρικά της χώρας.

Οι Αιγύπτιοι αρχαιολόγοι παρουσίασαν τον τάφο, όπου βρίσκονταν 50 μούμιες, στη Μίνια, νότια του Καΐρου. Από τις μούμιες, «οι 12 ήταν παιδιών, έξι ζώων και οι υπόλοιπες ενήλικων ανδρών και γυναικών».

Η ταυτότητα των ατόμων στα οποία ανήκουν οι μούμιες δεν είναι γνωστή. Τα πρόσωπα όμως που είχαν ταφεί εκεί είχαν σε κάποιο βαθμό σημαντικές ή περίοπτες θέσεις.

Ορισμένες από τις μούμιες βρέθηκαν τυλιγμένες σε λινό ύφασμα, ενώ άλλες βρίσκονταν σε λίθινα φέρετρα ή ξύλινες σαρκοφάγους.

17 αμφορείς του 3ου αιώνα π.Χ. ανακαλύφθηκαν στις Κάννες

Η ενάλια αρχαιολογική αποστολή στα νησιά Lerins του κόλπου των Κανών αποκάλυψε 17 αμφορείς του 3ου αιώνα π.Χ. σε βάθος είκοσι μέτρων.

Οι αμφορείς έχουν διατηρηθεί σε εξαιρετική κατάσταση και πιθανότατα χρησιμοποιήθηκαν για τη μεταφορά τοπικών οίνων στους ελληνικούς εμπορικούς σταθμούς της Μεσογείου.

Ωστόσο, δεν έχει εντοπιστεί κανένα ίχνος του πλοίου που τους μετέφερε και η διάταξη των διάσπαρτων αμφορέων προτείνει τρία πιθανά σενάρια: είτε το σκάφος είχε ανατραπεί χωρίς να βυθιστεί και ένα μέρος του φορτίου έπεσε στη θάλασσα, είτε το σκάφος ανατράπηκε σε μεγαλύτερη απόσταση ή τα αντικείμενα απλά τα έριξαν στη θάλασσα.

Μόνο τέσσερα ναυάγια που χρονολογούνται στη συγκεκριμένη χρονολογική περίοδο έχουν ανακαλυφθεί μέχρι σήμερα.

Οι αμφορείς θα συντηρηθούν και στη συνέχεια θα παρουσιαστούν στο κοινό σε μουσείο της περιοχής.

Εν τέλει...

Νέα ευρήματα από την υποβρύχια έρευνα στη Σαλαμίνα

Εν τέλει... "τα αποτελέσματα της έρευνας του 2018 - όπως αναφέρεται στην ανακοίνωση που εξέδωσε το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - στο μυχό του Όρμου Αμπελακίου και στο Στενό, κρίνονται ιδιαίτερος σημαντικά εφόσον: α) εφαρμόστηκε με επιτυχία νέα "αμφίβια" τεχνική διερεύνησης αρχαίων καταλοίπων σε ρηχά ύδατα, β) συνεχίστηκε η αποκάλυψη μεγάλου αρχαίου δημοσίου κτηρίου, από το οποίο προήλθαν δείγματα πρωτότυπων μαρμάρινων έργων της ελληνικής γλυπτικής, και γ) αποκτήθηκαν θαλάσσια ιζηματολογικά δεδομένα, από πυρηνοληψίες, τα οποία θα συμβάλουν, σε συνδυασμό με τα άλλα γεωφυσικά και αρχαιολογικά στοιχεία, στην ανασύσταση της παλαιογεωγραφίας της περιοχής, με ιδιαίτερη αναφορά στη μορφή του Όρμου και του Στενού κατά την εποχή της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας.

"Μέσω μιας "αμφίβιας" ανασκαφικής τεχνικής, προχώρησε η αποκάλυψη νέων τμημάτων της ισχυρής θεμελίωσης (στερεοβάτη), από μεγάλες λιθοπλίνθους, της μεγάλης κτηριακής κατασκευής, ιερού ή άλλου δημοσίου χαρακτήρα, η οποία πρέπει να ιδρύθηκε σε υστεροκλασικούς/πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους και να ήταν σε πλήρη ή μερική λειτουργία μέχρι και τους υστερορωμαϊκούς χρόνους (τον 3ο αι. μ.Χ.).

"Το κύριο αρχαιολογικό στρώμα στην ερευνηθείσα έκταση περιείχε, εκτός από μεγάλη ποσότητα κεραμικής των υστεροκλασικών-υστερορωμαϊκών (κυρίως, όμως, των ελληνιστικών) χρόνων, ένα πολύτιμο σύνολο θραυσμάτων μαρμάρινων αγαλμάτων, αρχιτεκτονικών μελών(ι), σπηλών ή βάθρων, και άλλων αντικειμένων, που συνδέονται προφανώς με την ακμαία λειτουργία του κτηρίου.

"Από την ομάδα των μαρμάρινων έργων της ύστατης Κλασικής/αρχόμενης Ελληνιστικής περιόδου, ξεχωρίζει αέρας κεφαλή αγάλματος νέου, πιθανώς αθλητή ή θεού (Ερμής). Είναι η πρώτη του είδους που έρχεται στο φως στην ιστορική νήσο. Πρόκειται για πρωτότυπο έργο, εξαιρετό δείγμα της ελληνικής πλαστικής του προχωρημένου 4ου αι. π.Χ., προϊόν ανώτερου εργαστηρίου, που

φέρει το αποτύπωμα της μεγάλης τέχνης. Στα επιμέρους στοιχεία του έργου αναγνωρίζονται, ήδη, τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την παραγωγή της Σχολής του Σκόπια ή της Σχολής του Λυσίππου.

Απόφαση του Κ.Α.Σ. για την ανάδειξη των "Δεσμωτών" του Φαλήρου

Εν τέλει... τα μέλη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου συζήτησαν πρόσφατα τις προϋποθέσεις για την κατασκευή ειδικού κελύφους που θα εξασφαλίζει τη μόνιμη προστασία και ανάδειξη των "Δεσμωτών" του Φαλήρου. Παράλληλα, έδωσαν ομόφωνα το "πράσινο φως" στις μελέτες που απαιτούνται για την προστασία του ευρήματος από την άνοδο των υφάλμυρων υδάτων. Στόχος, πάντως, είναι κάποια στιγμή το συγκλονιστικό και άκρως σημαντικό αρχαιολογικό εύρημα των 80 "βιαιοθανάτων", που αποκαλύφθηκαν το 2016 στην "Εσπλανάδα", στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, να γίνει επισκέψιμο από το ευρύ κοινό.

Όταν ωριμάσουν οι συνθήκες (και σύμφωνα με τις εισηγήσεις των αρμόδιων διευθύνσεων του

ΥΠΠΟΑ), οι τρεις συστάδες ταφών θα προστατευθούν και θα αναδειχθούν μέσω της κατασκευής ενός υπόγειου, λιτού και απέρριπτου κελύφους μόνιμου χαρακτήρα, που θα εντάσσεται αρμονικά και διακριτικά στο ήδη διαμορφωμένο περιβάλλον του χώρου της "Εσπλανάδας". Επίσης, θα εξασφαλίζονται κατάλληλες και σταθερές συνθήκες μικροκλίματος, σύμφωνα με το πλαίσιο περιβαλλοντικών απαιτήσεων. Το εν λόγω έργο θα έχει εξαιρετικά λιτά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, που θα προστατεύουν με επάρκεια και σε βάθος χρόνου το ευαίσθητο και σπάνιο αυτό εύρημα, λαμβάνοντας υπόψη τον ειδικό χαρακτήρα του (υπενθυμίζεται ότι πρόκειται για ομαδική ταφή σιδηροδέσμιων ατόμων που έχουν υποστεί βίαιο θάνατο). Γι' αυτό, όπως αναφέρθηκε στη συνεδρίαση, τόσο η κίνηση πρόσβασης όσο και οι πληροφορίες που θα προσλαμβάνουν οι επισκέπτες, καθώς και τα χαρακτηριστικά του προς μελέτη κτηρίου, θα πρέπει να ερμηνεύουν το περιεχόμενο του χώρου ως κίνηση-κάθοδο στον χώρο των νεκρών και όχι ως ένα απλό "αξιοθέατο".

Θυμίζουμε ότι το 2016 σηματοδεύτηκε αρχαιολογικά από την εύρεση, εντός του ΚΠΙΣΝ και συγκε-

κριμένα στην περιοχή "Εσπλανάδα", ομαδικής ταφής 80 ανθρώπινων σκελετών χωρισμένων σε τρία ορύγματα και αλυσοδεμένων μεταξύ τους στους καρπούς. Το εύρημα, που συμπεριλήφθηκε στα 10 σημαντικότερα αρχαιολογικά γεγονότα εκείνης της χρονιάς από το αμερικανικό περιοδικό Archaeology, χρονολογείται στο τρίτο τέταρτο του 7ου αι. π.Χ. Μια εποχή γεμάτη ταραχές, εξεγέρσεις και επαναστάσεις μεταξύ οπαδών των αριστοκρατών και των επίδοξων ανατροπών (τυράνων), η οποία μπορεί να συσχετιστεί, όσον αφορά το συγκεκριμένο εύρημα, είτε με το Κυλώνειον άγος είτε με αντίστοιχα ιστορικά γεγονότα.

Δύο βραβευμένες ταινίες παραγωγή της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων

Εν τέλει... η Εφορεία Αρχαιοτήτων Πειραιώς και Νήσων παρουσίασε τις δύο βραβευμένες ταινίες, δικής της παραγωγής, στον κινηματογράφο Λαϊδα της Ταινιοθήκης της Ελλάδος. Πρόκειται για το ντοκιμαντέρ "Παραθεριστές της Ιστορίας" και την ταινία μικρού μήκους "Είμαι ο Λέων των Κυθήρων".

Το φιλμ "Παραθεριστές της Ιστορίας" διακρίθηκε με το 1ο βραβείο ταινίας ντοκιμαντέρ μικρού μήκους στο 12ο Φεστιβάλ Ελληνικού Ντοκιμαντέρ (docfest) που πραγματοποιήθηκε στη Χαλκίδα μεταξύ 13-18 Νοεμβρίου 2018. Η ταινία "Είμαι ο Λέων των Κυθήρων" τιμήθηκε με το Βραβείο Κοινού στον διεθνή διαγωνισμό "Museums in Short 2018".

Οι ταινίες δημιουργήθηκαν με αφορμή την επαναλειτουργία του Αρχαιολογικού Μουσείου Κυθήρων στο πλαίσιο της Πράξης "Επισκευή, Διαρρύθμιση και Επανεκκίνηση Αρχαιολογικού Μουσείου Κυθήρων" για το Ε.Π. "Αττική" της Προγραμματικής Περιόδου "ΕΣΠΑ 2007-2013" με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και Εθνικούς Πόρους.

Σημειωτέον ότι, μετά από εννέα χρόνια που παρέμενε κλειστό λόγω ζημιών που υπέστη από το σεισμό του 2006, το Αρχαιολογικό Μουσείο Κυθήρων, πλήρως ανακαινισμένο και φιλοξενώντας την εξαιρετική έκθεσή του, άνοιξε ξανά τις πόρτες του για το κοινό στις 8 Μαΐου 2016. Το κτίριο διαθέτει σύγχρονες υποδομές, σύνδεση και ελεύθερη πρόσβαση στο Διαδίκτυο για τους επισκέπτες, και είναι προσβάσιμο σε άτομα με ειδικές ανάγκες.